

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul II

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, Dimitrie Gusti, Mihai Popovici,
G. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, N. Ghiulea și Ion Clopoșel

Exemplarul

Nr. 19.

CLUJ, DUMINECĂ 10 MAIU 1925

Lei 12.

C U P R I N S U L :

- PROBLEME SOCIALE:** O putere socială ascendentă: presa
Silvio Pellico: Un apostol al autodeterminării popoarelor . . . . . Ion Clopoșel
- POLITICA EXTERNĂ:** Comisia europeană a Dunării (un
organism caduc) . . . . . H. P.-Petrescu
- ACTUALITĂȚI:** Zece Maiu . . . . . N. Dașcovici
3/15 Maiu . . . . . Al. Ciura
La un popas (cuvânt rostit cu prilejul sărbătoririi lui
Z. Bârsan) . . . . . Al. Lupeanu-Melin
Statul și presa . . . . . I. Lupaș
- DISCUȚII LITERARE:** Expresionism, IV . . . . . H. Trandafir
Iarăș Ardeal . . . . . G. Bogdan-Duică
Din dicționarul greșelilor noastre de limbă . . . . . N. Drăgan
Pentru o limbă românească corectă . . . . . Axente Banciu
Ion Mehedințeanu
- PROBLEME ECONOMICE:** Săptămâna economică-financiară:
Proprietari și chiriași la Oradea-Mare. — Improprietă-
rirea funcționarilor. — Lucrul minorilor în mine. —
Statistică buclucașă. — Bugetul Ungariei. — Târgul
moșilor. — Datoria particulară în valută forte. — Asi-
gurările agricole . . . . . N. Ghiulea
- CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE:** O faptă culturală (săr-
bătorirea lui Z. Bârsan). — Cărți, reviste, ziare (Co-
operația. — Corespondența economică) . . . . . B. & B.
- CRONICI DIVERSE:** *Ziaristii în Turda. — Cum s'a serbat aiurea 1 Maiu. — Episcopul
Aradului. — Jubileul liceului șagunian dela Brașov. — „Catarina Doamna Noastră”.
V. Alexandri fără gust. — Folklor maramureșan.*

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8

Abonamente: pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcțio-
narii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite.
In America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

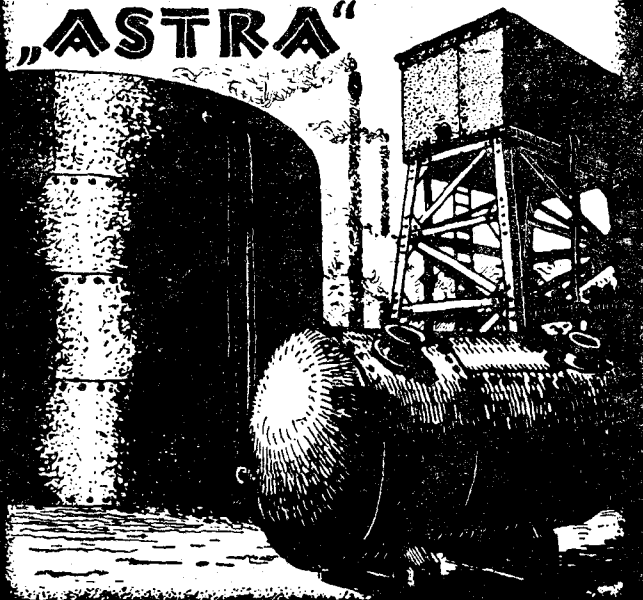

PENTRU

REZERVOARE

DE TOT FELUL - DE TOATE DIMENSIUNILE
PENTRU TOATE LICHIDELE
CEREȚI OFERTE LA

„ASTRA”

ASTRA PRIMA FABRICA ROMÂNĂ DE VAZDANE ȘI MOTOARE ȘI
UZINELE ÎN ARAD - DIR. GEN. ÎN BUCUREȘTI STR. L. CATARGIU 11

ARDEALUL S. A. INSTITUT DE ARTE GRAFICE CLUJ
STRADA MEMORANDULUI No. 22.

Tipografia Ardealul

execută lucrări tipografice, imprimate,
cărți în cele mai bune și mai artistice
condițiuni tehnice.

Librăria Ardealul

este asortată cu ultimele cărți românești
și streine, cu reviste și tot felul de rechizite școlare. Mare desfacere de cărți didactice. Depozit bogat în registre de contabilitate. — Intelectualii vizitează des această librărie pentru a se pune la curent cu noutățile literare și științifice.

„Cartea Românească” Societate Anonimă București Capital Lei 50,000.000

Institut de arte Grafice, Editură și Librărie. Cărți didactice și literare, române și străine. Registre și furnituri de birou, rechizite de școală. Tipografie. Legătură, Steriotipie, Litografie, Turnătorie de litere, Cartonage. Confecțiuni de hârtie.

Secție specială de obiecte de artă, marochinerie, cristaluri, jucării, etc.

„Fotoglob” Atelier special de fotografie.

Direcțiunea: Bulev. Academiei 3-5,
București.

Magazine de desfacere și Ateliere grafice.

București: Bvd. Academiei 3-5, Cal. Moșilor 62-64 (Librăria Sfetea). Str. Șelari No. 12 (Librăria Joanițiu). Str. Paris No. 16 (Göbl-Rasidescu), Șoseaua Bonaparte No. 68-72.

SUCURSALE:

Cluj: Piața Unirii 7 și Calea Dorobanților No. 14-16
Timișoara: Str. Eugen de Savoia No. 7 și Strada Tepeș-Vodă No. 2.

Societatea Afiliată: „Cartea Românească din Valea Târnavei” S. A. Diciosânmărtin.

LIBRĂRIA V. ROMAN, DEJ

Depozitul tuturor editurilor din țară:
Cărți literare, școlare, științifice și bisericesti. Procură orice carte din țară și străinătate, precum reviste și jurnale străine. — Mare magazin de hârtii, registre, caiete, carnete, imprimate, stampile etc. Articole de birou, de pictură și desemn artistic și tehnic.

Magazin

PARISIEN

Căruțe de copii, modă pentru bărbați, ciorapi, sticlărie modernă de porcelan și jucării — se pot cumpăra foarte ieftin.

Fiecare cumpărător primește în mod gratuit bilete de loterie

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

REDACTIA:
PIAȚA UNIRII 8 - TELEFON 308
CLUJ, DUMINECĂ 10 MAIU 1925

Anul II Nr-ul 19
NUMĂRUL: LEI 12

O PUTERE SOCIALĂ ASCENDENTĂ: PRESĂ

Este atât de greu să prinzi repede trăsăturile fundamentale ale vieții unui popor, să te sesizezi de multiplicitatea preocupărilor lui, să reconstitui în ansamblu cu oarecare aproximație gradul său de intelectualitate! Mijlocul cel mai eficace este incontestabil presa. Ea răsfrânge ca într-o oglindă magică fizionomia unei țări, căci surprinde diversele aspecte în coloirea zilei, în mod simultan. Este o quasi-fotografiere, — desigur mai complicată și nu totdeauna egal de fidelă.

Pentru un observator abil este suficient un timp de câteva săptămâni de urmărire în deaproape a presei României dela o graniță la alta, pentru ca să fie în stare a-și forma elemente de judecată cumpănită asupra stărilor din domeniul moral și material dela noi. Exagerările, cari de altfel sunt firești la popoarele de temperament cum suntem noi, pot fi cu ușurință înlăturate. Realitățile sunt descoperite de ochiul investigatorului străin, dacă este gazetar mai ales, căci nu se lasă înșelat de aparențe. La noi sub aparențe va trebui să înțelegem marea cheltuială inutilă a personalităților. Rar se găsește o presă care să fie atât de personală ca a noastră. Ne caracterizează desigur ușurința cu care dăm importanță atât de mare chestiunilor personale. Dacă aceasta este o slăbiciune astăzi, desigur că ne vom corecta în curând, în primul rând însăș presa reacționează, iar în al doilea publicul cititor al cărui simț de critică se dezvoltă continuu. Chiar dela Unire încoace se observă un spor remarcabil în cece privește grija ziarelor bucoreștene de a trata problemele zilei cu mai multă seriozitate. De odată cu țara mărită cresc și răspunderile presei și sub imboldul simțului de răspundere au loc cu fiecare zi noi și noi îmbunătățiri ale tiparului. Parcă observi că totuș un popor începe să-și afirme cu încredere și demnitate voința de a apuca drumurile unei civilizații moderne mai adâncite decât cele de până acum.

* * *

Dacă vrem să urmărim efectele sociale ale presei, în primul rând trebuie să remarcăm că presa are în domeniul sufletesc acelaș rol pe care-l au căile ferate în transportarea bogățiilor materiale dintr'un loc într'altul. Presa realizează schimbul de idei, făurește o comuniune sufletească tot mai strânsă între oameni și societăți și pregătește calea pentru un spirit unitar al umanității, fără ca prin universalitatea lui acesta să prejudicieze interesele particulare ale societăților și popoarelor, dimpotrivă influențând în sens bun și impregnând un timbru nou de vigoare acestora. Poporul român se poate ridica la nivelul popoarelor apusene lăsându-se alimentat de civilizația acestora. A persista cu orice preț în vechi tradiții, ar fi o îndărătnicie pe care am plăti-o scump. Cred că avem în

noi suficientă vitalitate să creștem continuu fondul nostru sufletesc altoind pe trunchiul său plantațiuni de cari avem nevoie și să nu ne temem asvârlindu-ne în curentul cel mai mare al înfăptuirilor sociale moderne. Presa facilitează în mare măsură europenizarea și democratizarea României, prin cece ea se evidențiază ca un mobil de primul rang al progresului. În epoca noastră de înflorire a tiparului, care dintre popoare mai poate face politică de struț, cine mai poate pleda pentru izolare?

Noi trebuie să aplaudăm prosperitatea presei. Așezați cum suntem la porțile răsăritene ale Europei, cu o vecinătate dintre cele mai neobișnuite ce se pot imagina prin tendințele cu totul nepotrivite nouă, avem interesul să căutăm garanții solide internaționale pentru păstrarea nealterată a frontierelor noastre actuale. O presă puternică va lucra pentru o nivelare a asperităților dintre state. Interesele antagoniste vor dispărea pe încetul. Presa nu poate dovedi decât o atitudine de conciliere, de slăbire a spiritului războinic. În concluzie: unul dintre efectele tiparului este pacifismul care va îngădui națiunilor să se consacre muncii de consolidare internă, rodnică și binefăcătoare. Uneltirile războinice ale imperialiștilor vor fi demascate la timp și înecate în ridicol. Ochii de Argus ai presei mondiale vor veghia asupra destinului nostru.

* * *

Problema ce se pune acum e, dacă presa este îndrumătoare sau se lasă îndrumată? Intr'o oarecare măsură ea îndeplinește ambele oficii. Am spus deja că ea este reflexul stărilor, al opiniei publice, al fizionomiei sufletești și materiale a unei țări. Ea este astfel, pentru că este nevoită a ține seamă la tot pasul de preocupările și dorințele publicului, care-și întipărește gusturile și morăvurile. Așa se și explică de ce presa nu se poate ridica mult peste nivelul intelectual al societății. Cu cât publicul își subțiază manierele, își sporește exigențele, cu atât și presa este înrăurită și nevoită a-și acomoda structura. Gazetarul dispune de o mare capacitate spirituală de a se mlădia. Sensibilitatea nervilor săi, elasticitatea sa intelectuală îl ajută să încorporeze cel puțin media însușirilor societății, dar mai adesea el se urcă sus luând loc lângă îndrumătorii sociali, împărțind cu ei puterea. Și atunci presa este și îndrumătoare. Și rău nu este, decât într'un singur caz: când atotputernicul organ de presă ar părăsi interesele societății și s'ar aservi unor vanități personale și unor guvernanți despoți, cum era cazul presei vieneze și budapestene.

Dacă vă întrebați: când sunt date condițiile de o eflorescență gazetărească, răspunsul nu poate fi decât următorul: când conștiința de răspundere a ziaristului este maximă. Și când este maximă? Când zia-

ristul simte și este convins că programul presei este identic cu al său personal, deci are libertatea complexă a expunerii părerilor sale. În definitiv, când are această libertate? Când însuș gazetarul este asociat la direcție și proprietate.

Îmbunătățirea presei este deci o problemă de conștiință, de răspundere, de cultură.

* * *

Printre îndatoririle presei noastre cea mai presantă este o dezbateră amănunțită și largă a problemelor sociale și economice. Ele au întâietatea. Veacuri dearândul noi am trăit în ideologii, fiind dați la o parte în mod brutal de pe tărâmul activității practice. Politica statelor agresoare ne-a îmbrăncit în întuneric și mizerie. Ori astăzi ni-e deschis câmpul pentru orice înfăptuire, pentru orice acțiune economică, menită să ne refacă pe dea'ntregul și să dea avânt culturii. Deocamdată avem puțini publiciști economiști, ori una din sarcinile noastre este să ne inițiem în toate tainele vieții economice. Presa ține la suprafață problemele, este stimul permanent de aprofundare a lor.

Împrejurările încă nu sunt favorabile susținerii presei românești în Ardeal, însă în câțiva ani sperăm să avem o populație orășenească mai compactă, care să asigure un tiraj cu resursele necesare de venit.

Și până atunci este de dorit să ne preocupe problemele sociale și economice. O presă conștientă va presiona partidele să nu uite că le incumbă datoria să dea o însemnătate tot mai mare stărilor economice concentrându-și atenția asupra lor, înfățișând în mod sistematic configurațiile materiale ale populației și arătând soluțiile de îndreptare.

Presă bucureșteană se ocupă în mod tot mai intens, mai sistematic de împrejurările economice ale țării, însă în ceea ce privește aspectele specifice ale Ardealului încă nu are perspectiva limpede, pentru a rosti un cuvânt hotărâtor de apărare.

Paginilor din trecut le-a lipsit în bună parte preocuparea social-economică, pentru că nu ne era îngăduit a ne amesteca în viața de Stat, domina o viteză aspră pentru orice instituție economică și orice început de organizare a societății. Regimul intolerant politic împiedica avântul societății și desfășurarea forțelor economice!

N'a putut fi deșteptat interesul permanent peste asemenea probleme.

Presă îndeplinia alte meniri, reținând pe frontul de luptă națională floarea gazetarilor pe care o aveam.

Descătușate odată energiile noastre și presa având libertatea cuvântului, se ivesc dela sine stimulii pentru o viață social-economică prosperă. Este evident deci că presa înrăurește factorii avuției naționale, are deci efect economic incalculabil de mare.

* * *

Pânăce noua societate românească va prinde chiag pe plaiurile ardeleni beneficiem încă de roadele merituose ale presei românești de altă dată. Ea a fost educatorul cel mai îndrăzneț al caracterului nostru. Fără slova aprinsă și curajul ei mărturisit, rezistența națională n'ar fi putut să fie atât de tenace.

Suntem și astăzi sub raza de influență binefăcătoare a presei dinainte de unire care a fost capabilă să susțină o opinie publică bine orientată, o unitate de sentiment, o direcționare a culturii în spiritul genuin al sufletului românesc și în acord cu principiile umanității. Dacă astăzi se citește atât cât vedem în Ardeal, dacă unele ziare pot să conteze la un tiraj

destul de frumos, totul se datorește văpaiei de spirit bărbătesc a presei ardelenesti atât de idealiste.

Nu ne este îngăduit a uita că pericolul maghiarizării era o realitate exasperantă. Limba noastră, în lipsă de școli și cultură românească, își ștergea tot mai mult efigia. Numărul restrâns al cărțurilor putea să se apere de înstrăinare prin efortul eroic al autodidacticismului, însă masa cea mare era expusă cutropirii puhoiului de ungurizare.

Țărănimea noastră dela frontierele etnice, dar chiar și din orașele centrale ale Ardealului, împrumuta tot mai multe expresii streine, iar o bună seamă de intelectuali crescuți în mediul culturii maghiare pierdeau accentul curat al vorbei românești. Ziarele însă pătrundeau până în cătunele cele mai îndepărtate. Aveam aici foi populare cari se ridicaseră la un tiraj de 15.000 și cotidiane la 4000 exemplare. Ele constituiau platoșa de fier a apărării spiritului limbii și culturii românești.

Rezultanta constatărilor acestora este că presa românească din Ardeal a avut alte două remarcabile efecte: de a susține acel spirit social fără de care nu poate exista un popor; și de a ne fi conservat o limbă românească expresivă, ca suport al acelui spirit.

* * *

Să nu ni se ia în nume de rău că noi ardelenii n'am fost în stare să ne însușim repede ușurința de expresie a bucureșteanului. Înfașu este o chestiune de temperament: ardelenul se aseamănă mai degrabă moldoveanului greoi, molâu, care nu se cheltuiește în fraza de vervă scânteietoare pe care o întâlnim la muntean. Apoi cu greu pot fi înlăturate asperitățile dialectale.

Mi n'chipuiesc că domnii inspectori bucureșteni vor fi foarte nemulțumiți de elevii noștri ardeleni și vor fi făcând profesorilor proces de conștiință de ce nu se observă un progres mai amplu în cei șase ani de exclusivă întrebuințare a limbii materne. Asemenea reproșuri sunt însă pripite. Căci profesorul și cartea nu sunt suficiente pentru a forma limba elevului, ci mai este nevoie de ceva și anume de *stradă*.

O limbă are nevoie de mediu social prielnic: să se întipărească în sufletul copilului în infinitele sale modelațiuni, figuri, flori de stil, axiome, idiomuri. E nevoie să auzi limba la toate colțurile de stradă, curgând elocventă, și exprimând cele mai variate gânduri și impresii ce pot străfulgera mintea și fantezia omenească. Limba e o izbucnire naturală. E vioaie, mlădioasă, gata să accepte formele sufletului mulțimii. Limba este produs social și nu se va lăsa niciodată prinsă și îndrumată în sensul formulelor rigide gramaticale ale savanților. Ființa sa vie trăește atât cât se simte respirația acelei entități etnice care a născut-o. *Strada*, acea lume vie ce circulă neodihnită, ea hotărăște de *soarta* unei limbi, îi crează toate sculpirile, cum îi poate și schimonosi cu totul înfățișarea făcând-o să dispără... În curând sperăm să avem strada de partea noastră. Ziarul aparține străzii, căci el este gura lumii. În ziar nu găsim fraza savantă, măsurată, abil construită, ci naturaleța expunerii opiniilor. Marea facultate a jurnalului este că el are stilul ușor, curat, simplu, expresiv și totuș ales și elegant. Propozițiile le parcurgi în fuga mare, pentru a te sesiza repede de fondul lucrurilor. Omul modern este grăbit, n'are vreme să citiască și descurce în jurnale filosofie înaltă. Pe stradă, în trăsură, în tren, el vrea să se informeze repede asupra evenimentelor

și să se aleagă cu cât mai multe fapte de-ale zilei. Abilitatea ziaristului este tocmai înfățișarea lucrurilor celor mai grele într'o formă extrem de accesibilă cititorului. Condeii săi contribuie într'o proporție nebănuită la formarea limbii de circulație, a străzii.

Gazetarul, cu simțul său critic dezvoltat, cu muzicalitatea cuvintelor sale, cu gustul select, rafinează o limbă, educă publicul făcându-l să-i repugne limbajul violent și insipid. Limba gazetarului câștigă în fineță și urbanitate cu fiecare zi de împuternicire a presei. Strada i se supune, își însușește vorba cuceritoare. Doar vorba frumoasă are ceva magic, ceva vrăjitoresc, irezistabil în ea. Discuțiile dintre oameni părăsesc tonul brutal și decurg în formă tot mai convenabilă.

Cred că suntem de acord în a recunoaște că presa are un formidabil rol social, este un mobil al progresului la orice grad de civilizație ar fi ajuns o societate.

* * *

Și până nu era imprimărie, existau modalități de a transmite evenimentele satului și din lumea mare: târgul, șezătoarea, claca, nunta, înmormântarea și mai ales cârciuma. Nu văd cârciuma sub simplul aspect al localului de beutură, ci un mijloc de conversație, de omenire, de respect reciproc, de înmulțire a elementelor de sociabilitate. Nu mai vorbesc de celalalt rol economic: în satul meu Dumineca se fac și se desfac angajamente de muncă pe o întreagă săptămână, se încheie contracte de muncă, se aranjează circulația pământului prin cumpărări și vânzări. Nu vreau să reabilitez cârciuma, ci constat pur și simplu că ea este un instrument de eficacitate remarcabilă în înfirișarea și evoluția societăților. Doresc în viitor să se dezvolte posibilități de grad superior cârciumei, de pildă casina satului cu bibliotecă, dar o decisivă orientare a curentului satului mi se pare că nu va putea avea loc decât deodată cu o mișcare cooperativă sănătoasă, când se pot adăoga în încăperile asociației cooperative săli de bibliotecă, foi, conversație și distracții mai intelectuale (presupun că se vor mai subția gusturile și oamenii vor fi mai cumpătați — la o completă desființare a spiritului să nu ne facem iluzii într'o țară cu industrie de spirtoase de primul rang — până ce o educație civilă nouă îi va convinge că antialcoolismul este o problemă cardinală a societăților moderne). Există deci un ziar viu, colportat din gură în gură, așa numita *stradă* sau mai bine zis *gura satului*. În acest chip se formează opinia publică a satelor, cu virtuțile consacrate ca autorități suverane — în primul rând: *omenia*. Să nu amintim decât basmul ca element de întreținere a spiritului social: ei bine, în sufletul nostru s'a imprimat de copii etica admirabilă a poveștilor, biruința omului de bine, și de caracter asupra celor cari încarnau răul, izbânda totdeauna a lui Făt-Frumos asupra Spânului și altor spirite rele. Poporul știe să caracterizeze, să creeze tipuri etern reprezentative, cu o putere de imaginație ce concurează cu cei mai dificili dintre romancierii moderni. Lumea feerică a basmului a pierit și locul i l-au luat realitățile brutale. Însă basmul este simbolul nemuritor al optimismului de viață, al certitudinii că evoluția umană urcă linia ascendentă a progresului. Structura societăților moderne se complică prin diviziunea muncii și nu se mai lasă frâu liber imaginației de altădată care însă ne-a ținut cald sufletul nostru de popor cu o unitate etnică bine definită.

În sborul ce-l luăm astăzi ca să cucerim bastioanele civilizației ce ne-au fost închise atâta amar

de vreme, nu putem decât să subliniem cu recunoștință moștenirile prețioase ale vieții sociale din trecut. Poporul are înțelepciunile sale etern valabile, făurite în focul experiențelor seculare și al unei sociabilități ce se poate reconstitui.

Am vorbit de mijloacele de sociabilitate de altădată. Astăzi li s'a substituit în mare măsură — cu excepția satelor — presa ajutată de o tehnică perfecționată. Cât de greu se constituia pe vremuri un tip de societate și iarăși cât de dârz rezista în timp. Tiparul însă pune astăzi în circulație infinit de multe idei, variază mediurile sociale silindu-le să se niveleze, să se contopiască într'o unitate continuu împropătată. Conținutul intelectual al popoarelor se schimbă repede sub impulsul presei.

Vi se nasc desigur în suflet tot felul de nedumeriri în legătură cu dezvoltarea viitoare a presei. În primul rând vă veți întreba dacă presa nu ruinează moralul popoarelor, prin influența ei prea mare. Unii o consideră ca ceva dizolvant, distrugător. Mai ales împrejurarea că ziarele publică accidente cu duimul, aspecte de o urățenie nebănuită, nenorociri, drame pasionale, aventuri de-ale persoanelor marcante, deșteaptă în unii teama că ziarul ar fi un rău educator, deci ar merita să fie smuls din mâna minorilor mai ales. Dar curiozitatea noastră va reclama să cunoască dedesubturile tragice în nuditatea lor, pentru că ceea ce este omenesc totdeauna atrage și interesează. Este o curiozitate firească sădită în noi de a purta grija omului intim, care este desfăcut din aceeaș coastă ca și noi. Dacă se comit abuzuri cu exploatarea acestei curiozități, evident, că ele trebuiesc în mod cu totul just să fie reprimate, căci ar putea să creeze o adevărată epidemie de anormalitate. Și ca să punem lucrurile la punct, noi afirmăm categoric că presa are urmări profund moralizatoare, stimulează la o conștiință de sine mai vigilentă, la o autocritică mai vie. Prin materia ce o pune zilnic sub ochii cititorului, presa dă prilej la reflecții asupra sensului adevărat al întâmplărilor, suscită un criticism ce sporește ființa noastră morală și socială, dând în acelaș timp aripi dorului nostru de independență sufletească. Prin posibilitatea controlului presa agerește gândirea, inobilează simțămintele.

Un ziar care cultivă cea mai frumoasă virtute: onestitatea profesională, va ști să-și îndeplinească chemarea respectând înainte de toate exactitatea informației. A nu publica decât informația precisă indiferent dacă este sau nu pe placul nostru, în aceasta constă virtutea presei. Să nu sacrifici adevărul de dragul nimănui. Să ai întregul respect față de informația în sine. Reportajul fidel este de netăgăduit folos. El e drumul cel mare ce se deschide presei pentru a-și realiza cât mai complete planuri de transformări obștești.

Gazetarul viitorului nu va cunoaște decât virtutea onestității. Nu se va lăsa intimidat de nimeni, pentru că adevărul este mai presus decât stăpânirile lumefști. Nu va cruța nici guvern, nici administrație când este vorba de nedreptăți, cum nu va trece cu vederea activitatea spornică a organelor Statului.

Prin simțul său de dreptate gazetarul modern este un indispensabil colaborator al conducerii vieții publice. Presa devine o formidabilă putere, prin cercetările, anchetele întreprinse în domeniile multiple ale gândirii și realizării, și-și are partea la consolidarea și îndrumarea României renăscute ca pasărea Phönix din cenușa războiului mondial.

I. CLOPOTEL

POLITICA EXTERNĂ

COMISIA EUROPEANĂ A DUNĂRII

— UN ORGANISM CARE NU MAI CORESPUNDE MIȘIUNII SALE ÎNȚIALE —

Expunând conflictul dintre România și Comisia europeană dunăreană, dus de guvernul britanic spre judecată înaintea forului competent de pe lângă Societatea Națiunilor, am făgăduit să revenim cu un articol special închinat organismului internațional dela gurile Dunării.

Personalitatea acestei Comisii, — „adevărat Stat fluvial independent” cuprins în teritoriul altui Stat, precum o considera internaționalistul Holtzendorff, — este prea importantă și joacă, mai ales astăzi, un rol prea covârșitor în dezvoltarea vieții economice românești, ca să nu-i dăm întreaga atențiune cuvenită.

Cu aceste considerații introductive, vom aminti cece am mai spus: pacea generală a realizat un progres incontestabil în regimul libertății de navigație dunăreană, dar suntem încă departe de idealul realizabil în materie. Fiindcă toate creațiunile omenești sunt perfectibile fără a atinge vreodată perfecțiunea, este evident că storțarea noastră trebuie să tindă mereu către acest *mai bine* cu puțință.

Prăbușirea monarhiei habsburgice și îndepărtarea Rusiei dela gurile Dunării, sunt cele două evenimente covârșitoare care au înlesnit conferinței dunărene dela Paris realizarea ultimului progres. Din nenorocire, Comisia dunăreană, după îndepărtarea Rusiei dela gurile fluviului, s'a dovedit, cum vom vedea imediat, incapabilă să mai corespundă chemării sale *technice* la întreținerea canalului Sulina și, astfel, riscă să-și piardă rațiunea de existență din acest punct de vedere, după ce sub raportul *politic*, de barieră sau control internațional contra Rusiei, a devenit o instituție caducă.

Interesul european pentru gurile Dunării.

Când am arătat acțiunea politicii rusești la gurile Dunării¹⁾, de acaparare pe deoparte, de împiedecarea navigației pe de alta, am scos în evidență elementele contrarii cari au făcut să prindă viață un interes general european opus tendințelor Rusiei. Lupta de concurență și supremație a Austro-Ungariei, desvol-

țarea economică a principatelor dunărene ca furnizoare de cereale Apusului și 'n acelaș timp piață de desfacere pentru produsele industriale ale aceluiaș Apus, în sfârșit accentuarea industrialismului englez în dauna agriculturii și nevoia corespunzătoare tot mai puternică de a importa cereale în Anglia, — iată atâtea și atâtea cauze care au sporit interesul Europei întregi față de situația gurilor Dunării și au creat o solidaritate europeană împotriva Rusiei.

Pacea dela Paris din 1856, după războiul Crimei, a însemnat pentru Dunăre, concretizarea interesului și solidarității europene, o puse Rusiei, prin neutralizarea Mării Negre și întărirea Comisiei europene dela gurile fluviului. Însăși restituirea județelor din Sudul Basarabiei către principatul Moldovei, n'a fost decât una din măsurile care au alcătuit ansamblul garanțiilor luate împotriva acțiunii rusești de a stingheri navigația la gurile Dunării, precum o amintea zadarnic, în congresul de Berlin, lordul Beaconsfield, reprezentantul Angliei, brutalului și egoistului cancelar Bismarck.

România campionul interesului european.

Când interesul european la Dunăre s'a cristalizat bine în conștiința europeană, România, ocrotită și dezvoltată mai ales la adăpostul acestui interes de esență dunăreană, a fost Statul care s'a identificat cel mai bine cu interesul obștesc. Împotriva Rusiei, ca și împotriva Austro-Ungariei, la Dunărea mijlocie, România a ridicat cu îndrăzneală și cu succes drapelul interesului european al libertății navigației dunărene și al egalității de tratament pentru toate pavilioanele.

Chiar când alții au făcut tranzacții de interes particular pe seama și 'n dauna interesului obștesc, ca Austro-Ungaria și Rusia în chestia lucrărilor dela Porțile de fer sau pentru sustragerea brațului Chilia de sub autoritatea Comisiei europene, ori ca Serbia la conferința dela Londra în speranța unui scaun în Comisia gurilor dunărene, — România a rămas mereu credincioasă principiului libertății de navigație ca sub ocrotirea unui drapel veșnic aducător de biruință.

Încât, în concluzie, am putea spune că *desvoltarea și consolidarea Comisiei europene au mers concomitent cu întărirea și progresul Statului român*. „Cea mai curioasă și cea mai binefăcătoare dintre creațiunile diplomației”, cum o numea regretatul profesor internaționalist Louis Renault, *această Comisie dunăreană, a fost, prin creația ei, punctul de plecare pentru renașterea națiunii române*.

Etapele consolidării Comisiei europene.

Din provizorie și numai pe doi ani, până la terminarea lucrărilor tehnice de înlesnire a navigației la gurile Dunării, Comisia și-a văzut mereu prelungită existența până la permanentizare.

Tratatul semnat la Londra în 1871, după ce Rusia denunțase unilateral tratatul de Paris din 1856, a însemnat o consolidare a Comisiei europene prin comparație cu actul inițial în partea privitoare la gurile Dunării. Pe lângă prelungirea provizoratului deodată pe 12 ani, dela 1871 până la 1883, Comisia europeană și-a văzut afirmat din nou beneficiul neutralității, extins și asupra întregului personal administrativ și tehnic. Față de abolirea neutralizării Mării Negre ce fusese cuprinsă în tratatul dela Paris, conferința dela Londra din 1871 a trebuit să întărească poziția Comisiei europene ca barieră în calea Rusiei. Acesta era un interes politic de prim ordin și de imediată necesitate, un adevărat comandament.

La Berlin, în 1878, se dă o nouă lovitură operei conferinței dela Paris prin reluarea de Rusia a sudului Basarabiei, după lovitura dată prin abolirea neutralizării Mării Negre. Se înțelege că, în capitolul privitor la navigația gurilor Dunării, a trebuit să se ia o măsură de compensație. De aci, interzicerea fortificațiilor pe țărmurile dunărene, extinderea competenței Comisiei europene dela Isaccea până la Galați, dealungul frontierei ce devenia de acum înainte rusă, și 'n sfârșit afirmarea „desăvârșitei independente a Comisiei în exercitarea funcțiunilor sale față de autoritatea teritorială a riveranilor (art. 53 al tratatului de Berlin).

Măsuri de prevedere și de siguranță, foarte logice și foarte necesare, față cu reluarea marșului cuceritor rusesc asupra gurilor Dunării și a anulării aproape com-

¹⁾ Tot în coloanele acestei reviste: *Rusia și gurile Dunării; Rusia și regimul internațional la Dunăre și strămtori*.

pletă a sistemului politic creat aci prin tratatul dela Paris din 1856!

România și Comisia europeană până la războiul mondial.

România a primit totul cu dragă inimă, cu deplină încredere în opera de siguranță europeană ce se îndeplinea, chiar dacă de multe ori creșterea autorității Comisiei europene, devenită aproape Stat în Stat la gurile Dunării, o stingherea și o jignea în suveranitatea ei dând prilej la conflicte foarte neplăcute pentru exercițiul autorității sale de Stat riveran.

Nu odată asemenea conflicte cu autoritățile teritoriale românești, provocate fie de comandanții vaselor în trecere, fie chiar de unii agenți ai Comisiei europene, au avut ecou în opinia Statelor apusene reprezentate în sânul Comisiei și chiar în Camera Comunelor engleză. Nu mai vorbim de plângerile comercianților, armatorilor și caselor de asigurare pentru daunele ce au a suferi din cauza stării de nesiguranță asupra competenței ce revine, dela cas la cas, autorităților teritoriale sau organelor Comisiei europene, în special în portul Sulina. Se înțelege că, de această situație de incertitudine, au profitat o mulțime de rău făcători sau oameni de rea credință cari, după nevoie, au știut să scape, la adăpostul autorității Comisiei, de sancțiunile autorității locale teritoriale sau invers.

Abia când căpitanul de port al Comisiei europene la Sulina și comisarul maritim român au fost una și aceeași persoană, ambele autorități s'au complectat unificându-se: poliția de navigație s'a putut exercita nestingherită și pe uscat în urmărirea infractorilor. Acelaș lucru s'a putut realiza și sub raportul sanitar, serviciul respectiv al Comisiunii și cel teritorial român ajungând să fie conduse de una și aceeași persoană.

Cum am spus, România trecând peste micile incidente trecătoare sau conflicte de caracter local, a privit totdeauna cu simpatie Comisia și a ajutat-o adesea cu jertfe de amor propriu în opera de interes obștesc ce îndeplinea la gurile Dunării. De aceea, la 1908, fostul ministru Em. Porumbaru, în comunicarea făcută Congresului internațional de geografie dela Geneva despre Comisia europeană a Dunării, încheea cu propunerea următoarei moțiuni: „Al nouălea

congres internațional de geografie declară că este de dorit ca funcționarea Comisiei europene a Dunării să fie prelungită până 'n ziua când libertatea navigației va fi o realitate pe întreg cursul râului și pentru toate pavilioanele“.

Am putea adăuga că în timpul războiului mondial România a fost singurul sprijin devotat al acestei comisii.

Situația de după război: împotmolirea brațului Sulina.

Propunerea lui Porumbaru la 1908 era perfect justificată și sinceră de oarece lucrările întreprinse dealungul vremii, pe brațul Sulinei, contribuiseră în mare măsură la dezvoltarea navigației.

Ceea ce Turcii, pe când stăpâneau gurile Dunării, făcuseră în mic și cu mijloace primitive pentru întreținerea canalului navigabil, ceea ce mai târziu nu făcuseră deloc Rușii când au devenit stăpânii Deltei — ba chiar împiedeau sistematic navigația gurilor. — Comisia europeană a realizat cu mijloace mari și prin colaborarea inginerilor și tehnicienilor aduși din Apus.

Misiunea *politică* a Comisiunii a fost în mod larg complectată și prin misiunea ei *tehnică* în asigurarea și propășirea navigației internaționale la gurile Dunării.

Dar cu timpul dezvoltarea tehnice moderne și consolidarea României independente, care și-a creat un perfecționat serviciu hidraulic — executând lucrări importante pe Dunărea mijlocie, între Brăila și Turnu-Severin, ba chiar reușind să înlăture piedicile navigației la punctul Țiglina (revărsarea Siretului în Dunăre) unde serviciile Comisiei europene lucraseră fără succes, — au redus simțitor rostul *tehnic* al Comisiei și nu i-l'au lăsat decât pe cel *politic*.

Pacea generală ducând, apoi, la înlăturarea Rusiei dela gurile Dunării, este evident că și acest din urmă rost politic a dispărut pentru Comisia europeană. Existența ei, supărătoare pentru suveranitatea teritorială a Statului riveran dela gurile fluviului, a devenit o adevărată anomalie.

Totuși, poate, n'ar fi protestat nimeni dacă, redusă numai la rolul tehnic de paznică grijulivă a canalului navigabil. Comisia europeană și-ar fi văzut cu succes de treaba ei. Protestul formulat de d. Toma Stelian, la Paris, a înve-

derat această toreranță din partea României la adresa Comisiei europene.

Iată, însă, că navigația începe să sufere tot mai greu din lipsa de activitate, din neglijența sau nepuința — ceea ce 'i tot una! — Comisiei europene, în anii de după război: canalul Sulinei se împotmolește văzând cu ochii, până ce ajunge aproape la suspendarea navigației prin gurile Dunării în vara lui 1924.

Revelații senzaționale pe seama Comisiei.

Fenomenul acesta era de prevăzut și de așteptat încă din 1921. Avertismentele s'au repetat mereu din partea celor competenți ca și a cercurilor interesate, iar alarmarea a cuprins tot mai multă lume. În Mai 1923, o interpelare, la Camera, adresată de deputatul brăilean, d. L. Moldovan, a desvăluit lucruri îngrijitoare despre neglijența și risipa ce domnesc la Comisia europeană în contrast cu datoria de grija elementară față cu interesele navigației. Lux de material și personal: Sute de mii de lei pentru refacerea unui closet pe vaporul „Carolus Primus“ al Comisiei, precum și salarii fantastice pentru personalul de serviciu al Comisiei dela cei mai mari până la cei mai mici.

De unde, neputința de a face față cheltuelilor pentru întreținerea navigației cu toate sarcinile imense, sdrobi-oare, ce apasă viața economică românească la import și, mai ales, la export: Interpelatorul calculând efectul scăderii de adâncime pe canalul navigabil, din care rezultă curse de vapoare încărcate sub normal, operații de alimbare în largul portului Sulina pentru complectarea încărcăturii cu plata manipulării duble din șlep în vas, de asigurări maritime, de taxe duble pentru intrare-eseire la gura canalului, etc. — a ajuns la constatarea că față și de deprecierea leului în raport cu moneda de plată a taxelor Comisiei, francul, *marfa noastră suportă azi, la esirea prin gurile Dunării, o sarcină de 600 lei tona, pe când, înainte de război, nu avea de plătit decât 170.*

O avalanșă de cifre elocvente de o elocvență amețitoare pentru viitorul exportului nostru agricol!

Dar cum am spus, aceste constatări au fost depășite de panica intreruperii complete a navigației, în vara lui 1924, când numai prin descoperirea unui canal natural și

părăsirea vechilor lucrări s'a putut restabili navigația gurii Sulina.

De atunci avem o bogată eflorescență de studii și cercetări din partea numeroșilor tehnicieni în materia respectivă. Fără să intrăm în detaliul lor, vom reține constatarea că, încă dela 1857, vestitul inginer Hartley, consultat asupra lucrărilor dela gurile Dunării, a fost de părere să se aleagă brațul Sf. Gheorghe pentru lucrările Comisiei europene. Alți ingineri, consultați ulterior, au exprimat aceiași părere către guvernele reprezentate în Comisia europeană, dar aceasta a început, totuși, lucrările pe brațul Sulina „în mod provizoriu”, a trecut apoi la lucrări definitive și a dat cu desăvârșire uitării studiile și rapoartele care recomandaseră unanim brațul Sf. Gheorghe.

Comisia europeană condamnată definitiv.

Rechemarea la trista realitate pe care o impun evenimentele dela gura Sulinei ca și imputările inginerilor specialiști, tocmai după 60 ani de existență laudabilă și laudată, constituiesc cea mai neînduplecată condamnare la adresa Comisiei europene.

Se dovedește, astfel, în chip indiscutabil, că acest organism european dela gurile Dunării își perduse demult rațiunea tehnică de existență și că numai rațiunea politică, prezența Rusiei ca Stat suveran, i-a putut prelungi peste orice așteptări provizoriul inițial.

Astăzi conflictul cu România, pentru competența asupra sectorului dunărean dintre Brăila-Galați, este nu numai un incident inoportun, dar poate lua chiar aparența unui adevărat act de provocățiune la adresa Statului riveran dela gurile Dunării.

La atâtea motive care pledează pentru desființarea Comisiei europene sau cel puțin pentru retragerea atribuțiilor sale tehnice în materia navigației dunărene, conflictul de competență cu România mai adaugă încă unul și foarte puternic. Cum Statul nostru este cel mai direct și imediat interesat la asigurarea navigației gurilor Dunării, căci este în joc dezvoltarea și viitorul lui economic, nu ne rămâne decât să-i spunem „înlături, dacă nu poți întreține canalul navigabil și lasă sarcina pe seama celor cari o pot îndeplini!”

Tehnicienii și inginerii noștri au conceput și executat în ultimele

decenii lucrări de atâta importanță în toate direcțiunile, chiar și'n materia navigației dunărene prin serviciul hidraulic al Statului, încât

putem fi siguri că România va face la gurile Dunării mult mai mult decât Comisia europeană.

N. Dașcovici

—X—

ACTUALITĂȚI

Z E C E M A I U

Sărbătoare națională, în care se concentrează toate celelalte momente înălțătoare din svârcolirile de veacuri ale unui popor de înaltă obârșie, rămas singur la porțile Răsăritului, cu streine limbi...

Acest neam rămas fără nici un sprijin pe plaiurile unde stăpâna odinioară, era un ghimpe în ochii tuturor străinilor, cari cercau să-l umilească, și să-l șteargă de pe fața pământului.

Au trecut veacuri de umilinți până să vină gestul salvator al Franței, înfelegând că nu se poate lăsa pradă tuturor streinilor lacomi un neam, căruia soarta îi hotărâse o altă menire.

Unirea principatelor a fost cea dintâiu treaptă, pentru scara ce avea să ne ridice din letargie, deschizând orizonturi noi. Celelalte au urmat dela sine, ca după un înalt ordin de zi.

Domnul A. I. Cuza e simbolul acestei uniri, iar Domnul Carol, după războiul independenței, duce ideea în cadrele, tot mai precise, ale realizării.

Vai — pentru a doua oră — cuvintele profetice ale poetului spuneau aproape amenințător: Tantae molis erat romanam condere gentem!

* * *

Diplomații, cu nasul lor subțire, mirosiau, că lavina odată pornită, nu se va mai putea opri, în drumul ei biruitor, și încercau să o stăvilească cu toate mijloacele lor de abili trăgători de sfori.

Dar vremile nu mai erau, cum a spus conicarul, sub cârma oamenilor. Mai ales nu, sub cârma oamenilor, rămași cu mult în urma vremilor, cari își precipitau evenimentele, cu un imperativ categoric, care avea să strivească pe toți întârziatii, cari încercau zadarnic să se măsoare cu ele!

* * *

Granițele artificiale se clătinau din temelii, și suflul puternic al vremilor nouă răsbatea, cu mare ușurință, printre spărturile lor tot mai puțin rezistente.

Precursorii își făcuseră datoria, și, la momentul când a bătut ceasul, toți fiii răslefiți ai aceluiaș neam s'au adunat în jurul vetrei străvechi, de care îi îndepărtase vitregimea vremilor.

* * *

Zece Maiu, sărbătoarea Unirii — a tuturor unirii — adună în jurul tău pe toți fiii neamului, și pe cei buni și pe cei răi; netezește, cu mâinile tale de zeiță toată zizania dintre fiii tăi, ca prasnucul acesta mare, să nu treacă peste capetele noastre, numai cu bubuit de tunuri și cu pârâzi oficiale, ci să ne deschidă sufletele cu adevărat, înfelegând că opera măreață reclamă încă o muncă îndârjită, și că vorba din poveste înainte multă și frumoasă mai este...

AL. CIURA

Din cauza insolvenței vindem sub prețul de inventar un stoc întreg de

MOBILE ANTICE

policandre, tablouri vechi, covoare persane. Vânzarea a început la

Gratz Magazin de obiecte artistice Cluj, Piața Unirei No. 8.

Datoria fiecărui intelectual este să citească marea publicație social-economică „Societatea de mâine”. (Cluj. Abon. lei 600).

3/15 MAI

Unde sunteți slăvite umbre dela 1848?
Unde ești Iancule, mărite crai al Moșilor, și tu Axente, aprig căpitan de legionari? Unde ești popo Vlăduț, care ai înroșit apele Murășului cu sângele „chientezilor“ săcui la podul Ațintășului?

Unde sunteți voi inimoși dascăli ai Blajului dela 1848, cari ați răscolit Ardealul întreg cu glasurile voastre de tunet liberator?... Și voi școlari cu sumane de lână, cari ați aprins atunci munții și văile, ați trezit din „somnul cel de moarte“ iobagii Transilvaniei și i-ați pornit spre Câmpia Libertății?

Unde sunteți voi săteni cu cămeși albe și cu suflute cernite, cari ați ridicat un codru de topoare și de lănci, ați frânt opreliștile barbare ale împilatorilor și v-ați adunat pe câmpia Târnavelor, ca să ascultați pe Bărnuțiu și pe Papiu-Iliarianu, apostolii vremilor de trezire?

Unde?

Ridicați frunțile voastre din țărâna mormintelor, lăsați pe cătăva vreme odihna somnului veșnic și veniți iarăș la Blaj! Veniți așa, cum veniați atunci, în minunata zi de primăvară, când nu vă mai încăpeau drumurile de țară și nu vă puteau opri nici biciurile plumbuite ale „nemeșilor“, nici săbiile fulgerătoare ale pandurilor.

Veniți la Blaj!

Adunați-vă în cete uriașe pe lângă preoții bărboși ai vremurilor voastre, faceți să răsune cutropitor primitivele darabane de lemn, călcați cu îndârjire și cu asprime și veniți pe Câmpia Libertății!

Veniți, e 3/15 Mai!

Ascultați cum răsună tubnicile în munții Abrudului, cum se pornește vijelia cântecului național pe culmile dela Vidra:

Astăzi cu bucurie
Românilor veniți,
Pe Iancu în câmpie
Cu toți îl însoțiți,
Spălați armele voastre
Curând să alergați,
Din locurile voastre
Pe bārbari s'alungați!

E ziua mare a redeșteptării! Veniți și vă vedeți visul cu ochii...

Veniți la Blaj că nu mai sunt „nemeși“, nici panduri, nici lanțuri. Nici spânzurați pe crestele dealurilor! Ceea ce ați visat voi în acea luminată zi de 3/15 Mai 1848, trăim noi astăzi aieva.

Crucea lui Iancu din Dealul Viilor dela Blaj se scaldă acum în razele soarelui liber. Pe Piatra Libertății flutură în voie deplină drapelul albastru-galben-roșu... Nu mai sunt „pene de cocoș“, cari să-i batjocorească pânza sfântă și să-l târască prin pravul dru-

murilor. Căci le-a înghițit pământul cu păgânătatea lor cu tot.

Școlarii Blajului, scumpele vâstare treze ale neamului nostru, nu mai trebuie să se dosească prin întumerecul nopților, ca să poată pune un steguleț nevinovat pe turnurile catedralei. Nici să se ascundă prin desișurile pădurilor, dacă vreau să cânte o strofă două din „Deșteaptă-te Române“.

O, nu!

Iată, mândra lor oaste tânără pleacă chiar din pragul școalelor, din naia sfântă a mărețului lăcaș dumnezeesc, se înșiruie peste largă piață a mucenicului Inochentie Clain, în frunte cu profesorii, cu canonicii, cu Arhiepiscopul însuși și se duc în alai de minunăție frumusețe să se închine lui Dumnezeu pe Câmpia Libertății, lângă piatra de nădejde a părinților.

Steagul nostru nu mai stă ascuns

prin colțuri întunecoase, ori confiscat prin cancelarii de „solgăbiră“, ci își leagă splendoarea în cap de rând.

Mucenici dela 1848! Truda voastră a rodit!

Noi suntem liberi, suntem deslegați din lanțurile sclăviei. Suntem stăpâni!

Mâinile noastre nu mai sunt legate când vrem să ne facem o sfântă cruce românească. Nici graiurile noastre nu mai sunt oprite, ci iată, cântăm cu piepturile ridicate, cu ochii în lumină:

Astăzi fraților Români
Ne vedem și noi stăpâni
Pe-ale noastre vechi moși
Ce erau mai tot pustii!

Binecuvântată fie amintirea voastră, părinți dela 1848! Ne-ați învățat cum reînvie și trăiește, în veci de veci, un popor vrednic ca al nostru!

ALEXANDRU LUPEANU-MELIN,
profesor la Blaj.

LA UN POPAS

— CUVÂNT ROSTIT ÎN SALA TEATRULUI NAȚIONAL DIN CLUJ CU PRILEJUL SERBĂTORII LUI ZAHARIE BĂRSAN, LA 3 MAIU 1925 —

Universitatea română din Cluj, în năzuința de a urmări cu atențiune toate manifestațiunile vieții noastre naționale și de a prejiu după cuviință factorii personali și impersonali, cari pot contribui la realizarea progresului cultural, — participă cu bucurie la această serbare organizată în cinstea celui dintâi director al teatrului național din Ardeal. Decât metoda tradițională, care a lăsat prea adeseori aprecierea valorii integrale a oamenilor de talent și de merit exclusiv în sarcina „posterității recunoscătoare“, este de sigur mai justă aceea, care impune și contemporanilor să facă, din când în când, câte un act de dreptate arătând, în limitele adevărului, măsura lor de judecată asupra valorii celor ce trăind împreună cu dânsii izbutesc a se ridica, prin muncă rodnică, mai presus de nivelul comun. Munca devotată, pe care o săvârșește un om de talent, timp de un sfert de secol, cu neîntreruptă stăruință, merită de sigur să aibă un popas, care să poată fi un prilej potrivit pentru a se manifesta și recunoștința acelor, pentru cari ea a fost săvârșită. În acest sens credem că este deplin îndreptățită serbarea de azi atât prin prestațiunile și creațiunile artistice realizate de Zaharie Bărsan în ultimii 5 ani, cât mai ales prin propaganda insuflețită, ce a închinat dânsul teatrului național-român în cei 20 de ani premergători, în anii de pribegie și apostolie culturală-artistică. Străbătând Ardealul dela o margine la alta, luptând cu toate greutățile pe cari împrejurările de viață patriarhală sau pornirile permanent ostile ale cărmuirii străine i le așterneau în cale, învingând însă toate piedecile, el a izbutit, în cele din urmă, prin o admirabilă tenacitate, să trezească în cercuri tot mai largi interes și iubire pentru arta dramatică înveșmântată în podoabele încântătoare ale graiului românesc.

Meritul lui va putea fi înțeles și apreciat deplin numai de către cei ce nu vor pierde din vedere faptul, că propaganda culturală-artistică și-o începuse Z. Bărsan într'un timp, când atacurile împotriva a-

șezămintelor noastre naționale deveniau din zi în zi tot mai înverșunate, când școalele confesionale românești de pe aceste plaiuri li se cânta prohodul, când conducătorii bisericești erau amenințați la tot pasul, când temnițele statului ungar gemeau de mulțimea celor ce mai îndrăzneau să apere drepturile firești ale poporului nostru cu cuvântul sau cu condeiul.

În asemenea împrejurări fiecare turneu artistic al lui Zaharie Bărsan, care venia printre noi ca o solie binevestitoare din capitala culturală a tuturor Românilor, avea importanța unui semnal de ofensivă a sufletului național pentru recucerirea redutelor pierdute. Ofensiva aceasta a fost susținută cu îndârjire, cu entuziasm și cu spirit de sacrificiu. Din an în an sporia numărul orășenilor și al sătenilor, pe cari emoțiunile artistice îi înregimentau sub flamura de luptă pentru emancipare națională prin cultură, prin puterea cuvântului și prin farmecul cântecului.

O adevărată școală a mulțimii a fost teatrul pribeg al lui Zaharie Bărsan. El a înțeles chiar dela început așa de bine cerința democratică de a împărtăși întreg poporul de înaltele desfătări ale artei dramatice, care nu mai putea să rămână privilegiul exclusiv al orășenilor, mai favorizați de soarte, ci trebuia să pătrundă cu razele sale de mângâiere și de speranță până în adâncurile satelor noastre, luminarea și cultivarea poporului fiind înțea cea mai nobilă a oricărei lupte pentru progres.

Ca un luptător entusiast pentru progres Zaharie Bărsan și-a făcut datoria deplin nu numai pe scenă, ci și prin activitatea sa literară, ziaristică, poetică și dramaturgică, producând în toate aceste domenii lucrări, de care va trebui să țină seamă cercetătorul atent al vieții noastre literare și culturale din ultimul sfert de secol.

La 1907, publicând în revista „Luceafărul“ din Sibiu o dare de seamă despre cele dintâi 57 reprezentații teatrale, or-

ganizate cu modesta sa trupă, după ce mulțămia „Societății pentru fondul de teatru” ardelean că i-a dat puțința să studieze la Viena, la Berlin și în Italia, își exorima speranța că, precum și-a împlinit o parte din datoria, ce o avea față de această societate, nu peste mult „și-o va face întreagă...”

Iată acum această speranță transformată în realitate deplină, mai deplină chiar de cum ar fi putut s'o exprime la 1907, în coloanele unei reviste ardelenice.

În toate prestațiunile și creațiunile sale Zaharie Bârsan a fost un om de inimă și de sacrificiu. Din bogăția sufletului său a risipit cu dărnicie, în cursul apostoliei sale rodnice, oferind tuturor admiratorilor talentului său numeroase ocazii de înălțare morală și de întărire a conștiinței naționale.

Preocupat neconținut de latura educativă a propagandei și activității sale, el și-a cercetat adeseori, cu înțelegerea unui autoanalist pătrunzător, frământările sufletului său idealist „smuls ca o biată floare din grădina”. Într-o poezie ne desăltănuște rostul acestor frământări așa cum i l-a șoptit propriul său suflet:

„Și dacă vin de sus la tine,
Purtat pe aripă de vânt
E ca să te ridici la ceruri
Nefericitele pământ”...

În numele Universității din Cluj exprim dorința ca acest suflet creator de valori artistice să-și păstreze și în viitor puterea de a „ridica la ceruri” cugetarea și simțirea contemporanilor ispițiți de atâtea rătăcirii și copleșiți de atâtea poveri pământestii!

I. Lupaș

DISCUȚII LITERARE

EXPRESSIONISM

IV.

Tocmai corectasem, la tipar, articolul anterior, când un prieten mi-aduse o gazetă (pe care eu rar o citesc) și 'n ea un foileton cu titlul *Ideia națională în literatură* și cu iscălitura: Mircea (dela Rovine, poate) Rădulescu (dela Târgoviște, poate), deci — național foarte autorizat.

În numele naționalismului articolul condamnă: impresionismul, expresionismul, care ar fi arta „tăslăuanilor intelectuali,” susține „tradiția literară,” care trebuie să biruească... „bolșevismul intelectual,” pentruca Mircea să poată comunica lui Rădulescu că i s'a 'mplinit dorința: „O reacțiune rapidă și radicală se impune în republica sovietică a literelor române de astăzi” — în care au apărut „universalismul, internaționalismul, istratismul”!

Dar Mircea ca Mircea...

Iată acum și alt combatant contra oricărui modernism. Pe motiv că: „Literatura din Apus revine, nu la clasicism, ci la romantism, care a devenit și el clasic”, — ceace ar da ecuația estetică: clasic = romantic + clasic; mai departe, pe motiv că 'n societatea noastră nu s'au produs „schimbări atât de importante, încât să ceară altă mentalitate”, — ceace însemnează că *individul de talent* nu are nicio valoare afară de-aceea de-a scrie cum cere orice Stan și Bran din „societate”; pe același motiv, formulat apoi, ca pe tablă de piatră, ca lege depe muntele Sinai al esteticii românești: „Niciodată o mișcare artistică nu este îndreptățită să caute căi noi, decât atunci când, din schimbările tuturor condițiilor materiale ale omenirii, a rezultat

un suflet nou, care cere o nouă expresie,” — ceea ce însemnează că trebuie să așteptăm o evoluare materială, ca să apară sufletul evoluat, cel nou, care, abia atunci, să bată *poe! poe!* la urechile poezilor, ca să-l auză și ei; a-l presimți, a-l exprima delat nașterea lui, ca *vates*, tabla sinaitică-estetică nu îngăduie! Astfel de lucruri se publică în *Neamul românesc*, ca conferința a d-lui profesor N. Iorga și supt titlul *Curentele nouă în artă!* —

Fiindcă și d. N. Iorga însuși se angajază așa de imprudent în chestie, voi comunică acum părerea unui adevărat — *specialist* (istoric al artei, estetician, profesor la universitatea din Marburg), când traduse verbal, când resumate.¹⁾

„Din toate părțile se aude: *Expresionismul a murit*. Și se aude chiar răsuflarea ușurată a celorce, pentru a nu perde contactul cu prezentul, l-au susținut, șovăitori, îndoindu-i înțelesul spre sentimentalitate convulsională, pentruca (astfel) să nu trebuiească a se despărți, în această artă desumanizată de obicinuite umanității, — sau istoricește reprvind la arta primordiale, spre care, încă odată, o direcție imitatoare de stil, din acest nou curent, a dat ușor motivul. După orgiile sensoriale-externe ale impresionismului, acestora li se pără că Dumnezeuirea și omenirea fuseră descoperite din nou. Cu aceasta ei justifică expresionismul, dar — recunoscându-l — și pe sine și nici nu bănuiau ce blasfemie eră arta aceasta pentru tot ce eră religios și

omenesc. Dar, totuși, în fundul sufletului lor, tot mai rămăsese o repulsiune secretă și niciodată ei nu ajunseseră mai departe de *Holder* și *Cézanne*. Iar acum, când în parte se simte o 'ntoarcere parțială, iar în altă parte cele mai nouă opere sunt duse la *absurd* prin *dadaism* și *nemărginita lipsă de respect a acestuia*, ei par liberații, desrobiții și-și pot face mărturisirea: A fost o eroare!²⁾

„Este ciudat că această întoarcere și reacțiune se petrece tocmai în momentul, când lumea a început să deosebească mulțimea concomitenților de spiritele productive și tari, când ea și în *expresionism* distinge geniul și arta veritabilă. De aceea, precum prostesc fu tot ce s'a spus în favoarea lui din această parte (a concomitenților), prostesc este și argumentul *contra* lui, adecă tocmai generalizarea aceasta care-l preface 'n manieră în mâinile concomitenților. Căci ea dovedește tocmai faptul că el a biruit, că s'a impus. Și dacă într'adevăr puțini sunt artiștii și puține operele, care rămân din el și ce impun ca artă, se 'ntâmplă și cu el ce s'a 'ntâmplat și cu alte direcții din timpuri anterioare. Asemenea oricărei formațiuni istorice, are și el parte de acea mortalitate de-a fi înlocuit de alte direcții, fără ca prin aceasta să se afirme ceva *contra* înțelesului importanței sale culturale mai generale.

„Fiecare stil și fiecare direcție a evoluției spiritului uman trebuie înțeleasă într'un sens îndoit: *al formei condiționate într'un timp limitat*, murind, trecând cu forma; și în *al sensului etern*, în care se revelează și se desvoaltă valori legitime ale omenirii.

„Și expresionismul îl înțelegem numai din aceste două părți: al formei actuale, prea actuale, cu care se ridică și cade ca undă în ritmul evoluției; al importanței pentru valorile culturale generale, născătoare ale viitorului.”

Ca formă specific-modernă expresionismul s'a ridicat în contrast cu impresionismul; *contra pasivității* impresionismului, pentru care „sufletul eră numai o tablă, pe care natura înscria impresiile sale”; *contra excitării optice a culorii și luminei lipsite de conexiuni și necesități de cugetare*; *contra poesiei de armonii fără alt înțeles*; *contra muzicii care-ți cânta pe nervi* —

1) Richard Hamann, *Kunst und Kultur der Gegenwart*, 1922.

2) Textul probează că expresioniștii nu sunt una cu dadaiștii.

armonii rafinate. Poetul impresionist era un seismograf, care înregistra toate oscilațiile mediului — zisese Hofmannsthal.

Azi poezii vreau: faptă și creațiune; o filosofie *activistă*, care se ocupă cu principiile vieții, cu alcătuirea vieții; azi artistul apare pe tribună; arta vrea să contribuie la formarea concepției despre lume, se simte obligată *eticeste*. Așa se născu drama de idei expresionistă a lui Kaiser, Göhring, von Unruh; iar figurilor artistului plastic le este scris în frunte ce voesc să spună, ca de e. lui Christos de Schmidt-Rottluf („In 1918 nu vi s'a arătat Iisus!“).

Așadar: după esteticismul impresionismului veni *activismul în viață și artă!*

Dar d. Mircea Rădulescu afirmă că acesta-i — „bolșevism“!

Dar d. N. Iorga nu vrea activism, ci, poate, ca în politică, umilire tradițională!

Să continuăm, însă, cu maestrul Richard Hamann.

Impresionismul era și nelogic. El admitea toate accidentele vieții, toate toanele ei. In opera de conversație a lui — Schnitzler sau Wilde sclipia spiritul; lirica devenise o înseilare de impresii stoarse naturii; tabloul, luciu fără formă al variației de colori; muzica, fantasieliberă. „Surprindere, *impromptu*„ pe toate terenele și strămtorirea opere de mare formă prin bucata mică, a dramatismului prin lirism. *Aici expresionismul a făcut o schimbare radicală. Pretutinderi, în rândul întâiu, el se exprimă în dramă, care este alcătuită strâns, construind paralel și exprimând, în actele ei, evoluția puternică a unei idei*“. Opera o formează o arhitectură constructivă; tabloul cere suprafața mare și linii energice; adie dorul după o legătură logică.

Expresionismul a mai înlăturat încă ceva: fineța impresiilor, multiplicitatea lor, rafinarea ondulatorie și vibratoare a opere mici, care rețineau (de ex. într'un dialog) numai mirosul lucrurilor, nu chiar lucrurile. „Nuanța era totul.“ Aceasta era nervositatea *fin de siècle*. „Și pentru mulți, poate, *fapta cea mai de valoare și mai aplicabilă a expresionismului a fost — desrobirea din aceasta suprarafinare*. In stilul său el este eclatant, mare și viu. Pe pânză colorile se 'ntind

în suprafațe largi, crase, luminează departe ca placatul; simplă se revelează figura, forma conturată gros; în lirică omul strigă, confesiuni ecstasice se mărturisesc patetic, apeluri tunătoare vestesc și se mărturisesc. S'a născut *un stil nou, public, monumental; iar confesiunile lui se aleg tot mari, sublime, împrumutându-se din istorie*¹⁾ și *religie*²⁾, figurile dramei devin simboluri pentru idei care mișcă omenirea, de-o *generalitate* răpitoare, faustic și mephistophelic, nu pentru acel excitant de cunoștințe de cafeenea și de budooare cu lumini de abajururi ca 'n Anatol-ul lui Schnitzler. Și istoria încetează de-a ne oferi în *portrete imaginare* trecutele figuri închegate drept statue ale evoluției omeniești, cași cum cu ele am trăi ce este mai intim, ci — punē mână pe *culturi întregi* și regiuni culturale perioade ale omenirii și caractere etnice, pentruca din ele să cladească istorie universală ca unitate, ca monument din blocuri ciclopice. Iarăși se naște arhitectură ca artă dominantă, și formează viața de azi și numai la aparență este antiformală, în: fabrică, gări, bazare — construite ca monumente, încât adeseori acestea apar mari și simple ca piramidele Egiptului.“

Se simte, poate, limpede că monumentalitatea aceasta *noi* — n'am ajuns-o?, că expresionismul nostru are aripi fragede încă; dar aceasta nu însemnează că el nu are, în sine, îndreptățirea de-a se ivi . . .

Expresionismul — astfel evoluat a mai avut o calitate: a desprețuit arta industrializată. Și înaintea lui se căutase iarăși gestul cumpănit, atitudinea cu sens mai înalt. „Poesia însăși devenise o formă a vieții, sunând în ritmuri severe de modă veche ori nouă (*Stefan George, Rilke*). In dramă se 'ncerară eroice sentimente nobile de cavalerm media-val (*E. Hart, Stucken*), iar în filosofie bogăția lumii reale se strecură prin exactitatea și curățenia matematică“. In această retragere, sau isolare a frumseții drese năvăli apoi expresionismul ca o artă depe stradă, sgomotoasă, cu contraste tari, fără considerație și cu îndrăsneală în expresii, chiar desfigurând forma până la caricatură, monumentală, dar cu monumentali-

tate primitivă. El avea gestul mare al lozincei revoluționare.

In acea abstractă artă formală (postimpresionistă) se perduse *individualitatea*. Reintroducerea sa a fost un scop principal al epocii stilistice după 1900. In noua situație, acum aproape de 'nceputul războiului, artiștii se revoltară contra tipisării și își cerură dreptul la — creațiunea liberă, plină de fantasiē; pe lângă monumentalitate se cerea originalitate, căreia (uneori) i se adaoșe și diformarea. „*Expresionismul a fost (deci) revolta contra lanțurilor fantasiei și ale puterii de creație*. Și de-aceea se zise: La o parte cu gustul!, fie chiar prin geniale absențe de gust. Abia se mai ivia câte o dramă, în care să nu se proclame dreptul creatorului contra manieratului sau al tinerimei asalătoare contra vârstei așezate (de ex. în Hasenclever, *Der Sohn*); dreptul setei de viață contra îngustimei birocratice și familiare (Kaiser, *Von Morgens bis Mitternacht*); al nestatorniciei cu sentiment tare contra unui mediu tâmpit (Kornfeld, *Verführung*) sau, în genere, al unicului (Göhring). Ecstasē lirice revelau simțiri titanice:“

„Astfel, situația de moment a expresionismului este circuită prin: esența unei arte monumentale, care pretutinderi se adresează generalității, intenționează efecte mari, dă forma mare și simplă, fără să-i ia însă puterea experienței particulare și rescolitoare și expresia mării genialități creatoare.“ Aceasta ar nimici-o unii, sătulii de convulsionari . . .

Dar forma aceasta nu era nimic nou; apăruse anterior, în trecut, de repetite ori, după epoce de intimități și decor . . .

Alfa este partea sa *supratemporală, esențială*, independentă de forma determinată de-o anume epocă.

La noi au existat condiții aproape identice de scădere. Dela o părțică de Coșbuc până astăzi, în poesie, ce ne-ar fi trezit ca artă mare; dar, după unii, nici dela Coșbuc chiar, ci tocmai dela Eminescu? Înțeleg în proporția monumentalității . . . Scăderea s'a simțit; scriitorii au simțit că Apusul deschide o cale „nouă-veche“, și-au încercat puterile și — n'au reușit să impresioneze veacul lor, au creat — pe unde a apărut, de obicei clar-obscur — un expresionism *mignon* . . . Și criticii de foileton nu se supără pe

1) Improvisat, nepregătit.

2) Sfârșit de veac XIX.

1) Ceeace nu împiedică ca un istoric român . . .

2) Ceeace nu împiedică ca tradiționalii ortodoxi și greco-catolici . . . să combată expresionismul!

ei, ci pe . . . expresionism. Dacă nu avem — talente monumentale?!

Importanța *supratemporală*, de totdeauna, de veci, a expresionismului R. Hamann o găsește în trei idei, cu a căror concretizare studiul său se ocupă în pagini cărora, ca cetitori, le-aș dori mai ales artiștii. Ideile sunt:

1. *productivitate*
2. *obiectivitate*
3. *spiritualitate*.

Productivitatea se înțelege ca o nouă categorie de valorare umană, în sensul căreia nu omul, nu natura — prins ori prinsă în operă — valorizează, ci însăși *produsul* devine valoros și, reactiv, determină valoarea omului care l-a creat. În noțiunea productivității intră categoria *muncii* creatorului. Și „este foarte semnificativ că tocmai azi se pune temei pe faptul ca munca să apară în opera de artă; că sunt iubite schițele, care înainte se dosiau, pentru că nu se trădeze că'n opera, la aparență numai inspirată, ușor executată, s'au închis: *calcul, lucru, proiect, executare, modificări...* *Raționalul* și proiectul uman mărginește iraționalul firesc; *ciselarea cristalină* strămtorește nehotărâtul organic“. Firește, acum noțiunea de *artistic* — în fond veche — devine dominantă; astfel că — este o consecință! — *valoarea artistului în omenire devine atârănătoare de greutatea problemei și de perfecția soluțiunii date n opera sa*. Așadar naturalul, rivalul artisticului, trebuie să fie supus, violentat, dacă „este ca puterea productivă și artă să fie libere ca valori și vizibile în operă“. Aplicând poeziei acest principiu, conchidem (mai departe) că, vorba fiindu-i material de ntrupare, *vorba trebuie adusă la valoare prin: raritatea ei, căutarea ei, alegerea ei, nimereala ei, prin tonalitatea rimei, ritmului, tonului; poezia devine, în primul rând, arta cuvântului*. Iar privitor la conținutul poetic, neafârător de cuvânt și contribuția acestuia la conținut, se precizează: „Poesia de idei modernă nu este simbolică și metafizică în sensul că n ea viața omenescă s'ar desvoltă tipic într'o sferă mai înaltă, mai ideală, ci în sensul că o idee *constructivă* este variată de viața omenească în situațiuni tot așa de construite, care nu se măsură cu adevărul vieții, ci sunt de înțeles numai în evoluția lor logică din idea fundamentală“.

Această operă cere *genialitate*,

creațiune, *productivitate*; nu expresie de sentiment, ci: *originalitate* în invenție, îndrăzneală de concretizare, libertate și ușurință în stăpânirea mijloacelor și materialului, suveranitate în conștiința bogăției efectului și însemnătății operei. *Expresionismul* nu este arta de a se lăfăi în sentiment, ci de-a se e-prima artistic și energetic.

Cu expunerile acestea fixăm o oglindă, prin fața căreia cea mai mare parte a poeziei române moderne nu ar îndrăzni să se ivească la concurs...

Cât de bună este munca, cât de puternică este productivitatea, se recuncaște — firește — din bună-tatea și particularitatea operei, din scopul ce *trebuie* atins. Calitatea ei este măsura pentru arta ce-a produs-o.

De calitatea ei decide și considerația *obiectivității*, care va să zică: Opera de artă nu este numai *product*, *făcut* de om, „ci și *obiect*, *făcut pentru* om, ca să fie întrebuițat de om; nu copie, ci construcție. „Vederi, auziri, priceperi devin prilejuri cu care noi ne îndeletnicim ca cu niște unelte. *Noi nu sutem permutați din noi în situațiuni străine*, ci tabloul, muzica, poezia sunt *pentru noi*. Cu ele ne deprindem spiritul, cu ele îl exercităm. Dar din cauza aceasta obiectivarea nu trebuie să fie fără simțire sau rece; sunt și n ea sguđuri, catastrofe, experiențe din cele mai puternice“. Exemplu: „In dramă nu se împlinește soarta semenului nostru, ci se desvoltă o alcătuire construită din idei și noțiuni, având energia și plasticitatea alcătuirii vizibile și verbale-artistice, nu însă iluzia vieții. La drama de acest fel nu ar mai fi cu puțință să scriem disertații despre caracterul diferitelor roluri, ca la drama naturalistă, ci *numai despre caracterul piesei întregi, despre ponderația sa, despre sfera sa de noțiuni și cuvinte*. Ea mai are caracter și stil numai ca alcătuire dramatică“ — adică în rol de obiect artistic, în sine, ca product uman, ca obiect spiritual, ca expresie obiectivă, nu ca o etalare expresivă de evoluțiuni umane.

Este drept, fiind o astfel de artă, apăru și grimasa: grimasa a fost și este, însă, mijloc de luptă, ca ori când, oriunde, orice schimonosire, numai mijloc.

Primejdia de care se tem mai ales ceice nu sunt în stare să

fie productivi în obiectivitate, de care pretind că se tem, de care se retrag în atât de comodul tradiționalism al mediocrității naționaliste și monotone, primejdia că arta s'ar despiritualisa, *nu* există. Firește, cultura modernă are multe elemente despiritualisate — de ex. fabrica —; dar, tocmai ca reacțiune, se simte și curentul contrar, al spiritualisării, documentate de înclinările metafizice, mistice, teocofice, de subiectele religioase atât de bogate și azi în poezie și artă. De-aceea R. Hamann are dreptate să afirme că o problemă a culturii moderne, deci și o *coproblemă* a artei, a expresionismului, este ca și valoarea *spiritualului* să se afle în obiectul ei, ca arta să-l facă: văzut, gândit, voit, valorificat. Pentru că: „Fiecare operă are parea sa cugetabilă“; *opera mare o are — mare*. Aceasta este și... tradiție! Eroicul, umanul — și arta veche și mare l-a creat; arta nouă îl susține. De-aceea, în Germania eruditele universități sunt denunțate ca citadele ale reacțiunii, iar apostoli ai religiei și misticismului sunt — artiștii!

Dacă mi s'ar cere acum să formulez scurt și valoarea de politică literară a concepției expresioniste, aș zice: În expresionism se ivește o tendință de *emancipare* a artei din cătușe „feudale“, sociale, tradiționale, prin energetizarea, prin genializarea artistului însuși, care, firește, intră cu ideile *sale* în opera menită să ocupe mult spiritele, să le ascută încântându-le, să le încante muncindu-le, menită să-i fie lumii obiectul desfăcut de creator, la dispoziția ei, nu a instituțiilor care o comandau și o comandă încă și pentru alte scopuri, care nu sunt artistice. Intr'o astfel de artă se cer personalități bogate. *Noi* le avem? Mi se pare că *nu*. *Noi* avem voie s'o dorim? Mi se pare că *da*.

G. Bogdan-Duică.

Vasile Alecsandri nu are nevoie de aplauzele „generației“ dela 1924; aceasta are, însă nevoie de cumpăt, când, în cel mai inutil mod, caută a-l scădea — fără a reuși. Imi pare rău că în corul cunoscut, un *Bre-Ke-Ke-Kex* românesc se îmbulzește și dl Lucian Blaga, scriind, de curând, în foiletonul *Cuvântului* că: „Anton Pan aduna cândva la fel (cu dl. T. B.) proverbele și Alecsandri poeziile. Păcat numai că ultimul n'a avut încă fonograful cu amintirea infailibilă, altfel n'ar fi stricat cu schimbări *fără de gust* versul popular.“ Gustul lui Vasile Alecsandri a stricat versul popular? Nu știam că Alecsandri n'avea gust; contrarul îl știam din proprie comparare completă a întregii colecții. Domnul L. Blaga a comparat?

G. B. D.

Din dicționarul greșelilor noastre de limbă.

Construcții greșite.

„Knut Hamsun ne povestește calm zi la zi, oră la oră, tortura fizică și sufletească a unui ucenic al scrisului“ (Mișc. lit. nr. 9. 1925 pg. 1. c. 3).

Românul zice: zi de zi, oră de oră. In v. Regat și: zi cu zi, oră cu oră.

„Ei cred că pot găsi grâu la prețul de șapte dolari chintalul“ (N. R. 1925 nr. 25 p. 1. c. 7).

In loc de: pe prețul de... Sau: cu șapte dolari chintalul.

„A căutat să remedieze la o stare de lucruri care nu mai poate să dureze“.

(Cuv. II. 98 p. 3. c. 4).

Se zice: remediez ceva, nu: la ceva.

„Dl P. B. și-a asigurat cântăreți docili, cu origină străină“ (Cuv. II. 48 pg. 2. c. ult.).

Românește: de origine străină.

„Un cabinet țărănist-agrar, favorabil unei apropieri amicale cu Iugoslavia (Cuv. II. 138. pg. 4. c. 2). Nu cu, ci de.

„In partea finală dl Al. Vaida Voevod ocupându-se despre minorități arată“ etc. . . (G. Tr. 8 Nov. 1924 pg. 2. c. 3).

„In acest articol mă voi ocupa nu despre o cultură în massă, ci“ . . . etc. (Z. șt. pop. 31 Dec. 1913. pg. 116—117).

„Confratele „Inainte“ ocupându-se despre cei dela „Adevărul“ scrie“ etc. . . („Seara“ 1915. 7 Iunie pg. 3. c. 3).

Construcția „mă ocup despre ceva“ se întrebunțează de mulțisor, deși, corect, se zice mă ocup de ceva.

„Cât privește despre articolele apărute în revista Hiena“ etc. (Cuv. II. 115. pg. 1. c. 4).

„Cât privește despre pielea mea“ etc. (Ibid).

Despre e de prisos. Românul, în cazul acesta, nu-l întrebunțează.

„Consiliul de miniștri care urma să statueze asupra prelungirii contractelor“ etc. (N. R. 1925. nr. 72. pg. 4. c. 3). Voia să zică: care urma să hotărască etc.

„Primul ministru Tzancoff a declarat speranța sa că sacrificiile dureroase făcute de Bulgaria. . . vor deschide ochii opiniei publice europene“ . . . (Cuv. II. 137 pg. 4. c. ult.). In loc de: și-a exprimat speranța.

„Mâinile ne stau gata să cuprindă sabia întru apărarea celor mai scumpe bunuri“ (G. Tr. nr. 14. 1915. pg. 1). Voia să zică: să prindă.

In ultimele trei cazuri, nu mai e vorba de „construcții greșite“, ci de trei vorbe întrebunțate în înțeles impropriu.

„E multă vreme de când se constată la noi o tendință următor căreia simțim un fel de pasionată pornire de a degrada în toate direcțiunile ceea ce este al nostru“ (Univ. 9 Aug. foil. c. 1).

Următor căreia? Pentru această siluire a limbii? Ar fi pierdut ceva fraza aceasta din claritatea ei, dacă s'ar fi spus: „E multă vreme de când se constată la noi un fel de pasionată

pornire etc.“ — eliminând partea „o tendință următor căreia simțim“.

„Un imperiu mare cu o populațiune mereu crescândă“. Mai bine: mereu în creștere.

„N'a putut ajunge la situația pe care o ambiționează și care îi dă chinuri de Tantal“ — scrie alt ziar.

Românul nu dă, ci cauzează sau pricinuește cuiva chinuri.

Axente Banciu

PENTRU O LIMBĂ ROMÂNEASCĂ CORECTĂ

II. CUM SE SCRIE LIMBA ROMÂNEASCĂ ÎN NOUILE PROVINCII. A CUI E VINA?

Puținele exemple pe care le dau în articolul de față, nu sunt menite să oglindească în totul greșelile de limbă, pe care le putem constata cu ușurință în tipăriturile ce apar în noile provincii, ci numai un îndemn de cercetare în acest domeniu pentru cei competenți. O redare a greșelilor de limbă întâlnite până acum, precum și comentarea lor, nu ar avea loc în cuprinsul revistei, de aceea mă mărginesc la câteva exemple luate întâmplător.

E foarte adevărat, că o lipsă de unitate ortografică se întâlnește și la tipăriturile din vechiul regat. *) Acest fapt se datorește în mare parte nestabilității definitive a ortografiei limbii române, care este nerevizuită încă dela 1904, și ale cărei reguli sunt foarte puțin respectate. Fiecare scrie după cum se pricepe și după bunul plac. Așa de exemplu un d. profesor universitar scrie: „așadar“, „oriunde“, „celorce“, „pentruca“, „de-aici“, „de-ajuns“, „de-a-și“. Unii scriu „dela“, alții „de la“ și așa mai departe.

Neexistând o regulă ortografică bine stabilită, care să fie impusă tuturor celor ce și scriu cuvântul, ajungi de foarte multe ori să te întrebi de ce se scrie așa și nu așa. In haosul ortografic în care băjbăim, nimeni nu vine să facă lumină, mai ales acum după unirea nouilor provincii cu vechiul regat, când se impune în mod imperios stabilirea definitivă a limbii și ortografiei. O mare datorie are de îndeplinit Academia. Nu putem nega cercetările și munca depusă încontinuu în domeniul filologiei, a oamenilor noștri competenți de talia d-lui Sextil Pușcariu, dar totuș, nu înțelegem ca din această valoroasă muncă ce se strânge în paginile „Daco-Romaniei“, să nu se emane în mod oficial un tratat de limbă și ortografie română, pentru a putea ști însăși noi „românii“, cum să scriem și să vor-

bim românește. De aceea, nici nu mă miră bazaconiile de limbă, pe care le întâlnesc câte odată în tipăriturile de aici. Nu trebuie să uităm că, Ardealul în special, a adus un bun bagaj de străinisme în limba românească, introduse încă de pe timpul lui Petru Maior, și cari străinisme nu pot fi înțelese, decât cu o greutate oarecare. De ex.: „Licitația se va face cu întregul intravilan“. „Licitatorii vor depune efectele însoțite de un vadiu de 100/0“. Ambele cuvinte nu se găsesc în dicționarul universal al limbii române de Lazăr Șăineanu, ci numai în noul dicționar român maghiar al d-lui Cherestiesiu.

O totală nepricepere a diferitelor cuvinte întrebunțate în scriere, ne dau propozițiuni extrem de curioase, de exemplu: „Școlile noi deschise, respective în curs de deschidere. . .“. „Licitația se va face numai pe lângă oferte închise“. „ . . . tot odată s'au făcut pașii necesari pentru exproprieră“. „CertIFICATELE se extrădează. . .“. „Cere-rile vor fi provăzute cu documentele . . .“. „De oarece curentarea proprietarului până în ziua de azi . . .“. „Bojan Gavrilă predă că și-a pierdut libretul. . .“. Un exces de stil, puțin comic, ne arată exemplul: „D-na L. B. ne este destul de cunoscută sub toate formele agreabile și filantropice“.

Dacă greșelile acestea din diferitele tipărituri, — în mare parte oficiale, — pot fi trecute cu vederea și îndreptate, nu putem ierta greșelile din manualele de școală. Tineretul care ia drept literă de evanghelie ce e scris în carte și care primește cu atâta încredere cele spuse de profesor, ce decepție poate să i se nască în suflet mai târziu, când va pricepe greșelile? Aproape toate manualele de școală, care au trebuit să se tipărească grabnic încă sub Consiliul Dirigent, au greșeli stilistice și de limbă fantastice. Ediții revizuite se impun pentru acestea, iar pentru altele noi, Comisia de aprobare din Ministerul de Instrucție Publică să-și facă datoria.

*) Pentru a constata cele susținute să se citească revista „Viața Românească“, cărțile editurii „Cultura Națională“, cărți din alte edituri și ziarele cotidiene.

În definitiv, vina greșelilor de limbă și ortografie cade în primul rând asupra autorului, apoi asupra editorului și a tipografului. Toți trei sunt răspunzători de modul cum manuscrisul vede lumina tiparului. Celui dintâi i se incumbă răspunderea morală față de cititori și nu-i este îngăduit să dea la tipar manuscrisul, până nu și l-a revizuit cât se poate de minuțios. Ceilalți

doi, sunt datori să revizuiască manuscrisul autorului, să-l corecteze în caz că sunt mici greșeli sau să-l înapoieze spre îndreptare, în cazul greșelilor mai mari.

Nu este o scuză pentru tipograf, că autorul unei lucrări oarecare, indiferent ce, neputând redacta bine manuscrisul, să-l lase să se tipărească cu schimonosiri de limbă. Ion Mehedințeanu

—*—

SILVIO PELLICO UN APOSTOL AL AUTO-DETERMINĂRII POPOARELOR

(Urmare)

De sigur cititorul a auzit de patriotul italian Pellico, autorul vestitelor amintiri din temniță „*Le mie Prigioni*” (temnițele mele). Aici, în „*Spielberg*”, a zăcut idealistul și marele italian ani de zile — părtaș cu alți soți de suferință la supliciile cele mai nemomeneoase.

Alt prizonier vestit al temnițelor de aici a fost baronul de Trenck, aventurierul conducător militar de pe timpul Mariei Teresia Trenck, devastând cu cruzime localități întregi cu pandurii săi, acuzat și cu trădare, a fost osândit la muncă silnică și a putut trăi abea trei ani de zile în beciurile întunecoase ale „*Spielberg*”-ului.

Vestit a fost poetul italian Maroncelli, care, osândit pentru leza maiestate, îmbolnăvit de scorbut, a trebuit să i-se amputeze piciorul, și a trăit 8 ani de zile în temniță.

Un conte Pallavicini a zăcut 10 ani, în tovarășia generalului austriac Bonneval, de origine francez — cu vestitul căpitan de bandiți Babinsky, eare, grațiat, a ajuns grădinar într-o mănăstire. Și câți alții au trăit și au murit în lăcașurile acestea înfiorătoare!

Dintre toți, nemurirea în literatură i-a rămas lui Pellico.

*

Silvio Pellico s'a născut în anul, când în Paris a izbucnit revoluția care proclama drepturile omului, (1789). Viața lui întregă a fost un apostolat pentru epoca noastră, când omul se sbate să cristalizeze ideea drepturilor unui popor la viață, la auto-determinare, și dacă a sângerat inima lui Pellico în temnița din „*Spielberg*”, a sângerat — și *pentru noi*.

Ricarda Huch, o scriitoare de talent, care a studiat pe „oamenii ciudați și soarta lor din epoca *risorgimentului*”, a analizat pe Pellico: „un tânăr plin de spirit și sentiment, ajunge repede, deși sărac, în urma calităților sale, la o trecere nu de toate zilele în cele dintâi cercuri

sociale ale orașului Milano, e împărtașit de gloria sgomotoasă a unui scriitor dramatic, e totodată liber-cugetător și patriot, iubește și este iubit, în calea sa e covârșit de bogăția vieții multilaterale — deodată i taie calea spre viitor soartea, îmbrăcată în fatalitate; după o petrecere lungă, chinuitoare, în arest preventiv e aruncat în temnița dela „*Spielberg*” și o părăsește 8 ani mai târziu, ca un om devotat iezuiților...” (v. revista „*Nord und Süd*”, 1908, No. 4, Aprilie). O soră de a lui a intrat în mănăstire, o alta și-a dedicat viața fratelui său bolnav, îngrijindu-l până la moarte, căci firea sa contemplativă, melancolică (Ricarda Huch vorbește de el ca despre un reprezentant original al tipului romanticismului) l-a îndemnat să apuce calea, care duce la devotament pentru o cauză, la sacrificiu.

Tinărul de o impresionabilitate câteodată maladivă, a luptat cu grijele pecuniare, a ajuns să disprețuiască, pe lângă toate succesele obținute cu piesa sa teatrală „*Francesca da Rimini*”, aplauzele publicului și să se îngreșeze, ca și Leopardi, de stările contemporane, ca mai apoi, el, care cunoscuse în persoană pe Byron, pe Ugo Foscolo, pe Manzoni și colaborase cu ei, să fie acuzat de „carbonarism” și să fie aruncat în singurătatea temniței, fiindcă colaborase la o revistă literară-socială „*Conciliatore*”, care propaga emanciparea Italianilor de sub jugul austriaci.

Osândit la moarte, este grațiat la 15 ani de temniță „*carcere duro*”, dela Veneția e dus la Brünn și aici își scrie „*Le mie Prigioni*” (temnițele mele), cari, apărute în volum, în 1833, au contribuit mult ca în Italia să se sporească curentul ostil Habsburgilor și ca în Europa întregă să se vorbească de persecuțiile neomomeneoase din Austria.

Cartea aceasta, de care spune Ricarda Huch, că a fost cetită chiar și în Germania mult și că a stors multe lacrimi de compătimire din

ochii cetitorilor, a ajuns tot așa de cunoscută în Italia, la tineri și bătrâni, cum ar fi bunăoară „*Cuore*” de Amicis sau „*Logodnicia*” lui Manzoni.

Dacă a fost, înainte de a ajunge în temniță, Pellico liber-cugetător, dacă a cochetat și el cu ideile bizare, ca d. e. aceasta: „Cea mai frumoasă zi a vieții mele va fi ziua morții mele”, în temniță și-a putut aduna gândurile, a putut medita asupra nimicniciei vieții, asupra prieteniei și a iubirii.

Pellico a murit în 1854, înainte de ce ar fi putut vedea unitatea Italiei.

Mai bine vom ilustra tonalitatea amintirilor lui cu o pagină. În cap. 59 scria Pellico:

„Când despre un om, pe care îl credeam mai înainte rău, ajungem să căpătăm o părere mai bună, atunci, observând fața, glasul și obiceiurile lui, ni se pare că descoperim urme vădite de cinstea sa. Aceeasă față, același glas, aceleași obiceiuri ne păreau, ceva mai înainte, drept semne neîndoielnice de mișelie. Dacă ni s'a schimbat însă părerea asupra caracterului său moral, ne schimbăm îndată și încheierile trase de știința noastră fizionomică. Câte fețe nu venerăm noi, fiindcă știm că sunt ale unor oameni aleși, cari nu ne-ar părea însă de loc în stare să ne însufle această venerațiune, dacă ar fi aparținut altori muritori!... „Nu doar că nu sunt chipuri de oameni buni, cari să nu poarte foarte deslușit caracterul bunătații și fețe de mișei, cari să nu poarte foarte deslușit tipărit pe al mișeliei; susțin însă că cele mai multe figuri au expresiuni îndoelnice”.

Observația aceasta a lui P. am verificat-o odată în Viena, trecând, în decursul războiului, prin anul al 5-lea de război, pe lângă monumentul lui Goethe de pe Ringstrasse. Goethe e arătat (de sculptorul Hellmer) în epoca din urmă a vieții, om în vârstă, cu maiestatea în expresia feții, răzimându-și mâinile pe marginile jilțului comod — olimpic până în vârful degetelor. Liniștea aceasta olimpică însă par'că dispăruse în decursul războiului și privind la statuia vieneză mi se părea că magul dela Weimar lovește nervos cu mâinile, isbucnind: n'are să se mai gate odată războiul acesta?! Imprumutam din simțemintele, cari planau prin aer, ceva statuiei, care reprezenta tot pe liniștitul Goethe. O rătăcire optică, explicabilă la starea de spirit în care mă aflam.

(Va urma)

H. P.-Petrescu

*****

Abonamentul plătit înainte este razimul cel mai solid al unei publicații și garanția dezvoltării presei în ARDEAL

*****

IARĂȘI ARDEAL

— UN ULTIM CUVÂNT PENTRU DL I. MARȚIAN —

Fiindcă îi dă mâna să-și tipărească maculatura, pe care nu i-o cetește și nu i-o ia în seamă nimeni, după grele eforturi de câteva luni, dl Marțian scoate acum o nouă broșură, cât se poate de caracteristică pentru mentalitatea sa bolnavă de închipuit neputincios, ca replică la răspunsul pe care i l-am dat în „Societatea de mâine” 1925, No. 4 și 5 la broșura cu titlul „Ardealul”, publicată în anul trecut.

Dl Marțian în megalomania sa furioasă de mare savant specialist în toate materiile, a cărui ignoranță și lipsă de onestitate științifică am dat-o de gol, nu-și dă seama de gravitatea cuvintelor pe care le întrebuițase la adresa mea și se constituie ofensat acum când le-am întors împotriva d-sale. Dl Marțian, ca să-și asigure un succes ieftin, mă acuza că am făcut „apologia” lui Hunfalvy și Rösler (p. 2), „a scriitorilor cari afirmă... că... numirea Ardeal a provenit din ungurește” (p. 2), „o serie de scriitori unguri, și o altă (sic) de maghiarofili” (p. 3) „pleiada de partizani, aderenți ai ideii de stat național maghiar” (p. 9). Afirma că lucrez „la lumina academicianului Hunfalvy și, pentru ca teza Roesler să profite” pe urma studiilor mele (p. 12). Spunea că scriu „ficțiuni” (p. 4), că „inventez” cuvinte pentru ca să-mi dovedesc etimologiile și le „adaug” la „comoara lexicală inventată” de Rösler și Hunfalvy (p. 12) că etimologiile pe care le dau sânt „superficiale” (p. 15) și că ceea ce scriu „nu poate fi luat în serios” (p. 13). Ori ce om cu judecată va înțelege că, în situația în care mă aflu, astfel de infamii nu puteam să le las fără răspuns. A nu răspunde însemna că le recunosc de îndreptățite. Răspunsul meu a fost energic și tranșant. Am dovedit că dl Marțian și-a plagiat cea mai mare parte din broșura cu care afirma că a rezolvit definitiv chestiunea originii Ardealului, deci n'avea de ce să se mândrească cu ea. Am arătat cu dovezi din scrierile mele că nici odată n'am susținut teoria lui Rösler, nici n'am făcut „apologia” lui Hunfalvy. Dimpotrivă i-am combătut totdeauna, până chiar și în articolul criticat de dl Marțian. I-am arătat că e un ignorant în materie de filologie și că n'are căderea să dea „verdicte” asupra lucrărilor specialiștilor în această materie. Am dat probe că falsifică și-mi atribuie tocmai contrarul celor

ce am scris. I-am atras atenția că pentru a putea aduce cuiva acuza de lipsă de patriotism, trebuie să fi fost singur fără cusur în această privință, dar atitudinea d-sale din cursul războiului și de mai înainte n'a fost dintre cele mai puțin excepționabile. „Rusofili” amenințați de d-sa cu denunțare la parchet (M. Linul etc.) pot s'o spună. În sfârșit, fiindcă spunea neadevăruri și falsifică în materie de filologie, puteam să trag și am tras concluzia că același lucru îl face și în arheologie, materia pentru care are predilecție. De încheiere am spus cinstit că „regret” că am fost nevoit să dau acel răspuns „meritat” împotriva „agresiunii nesocotite” a d-lui Marțian, căruia-i mulțămiam și acum pentru cărțile care mi le-a oferit pentru studiu.

Replica d-lui Marțian e lamentabilă, nu pentru mine, cum crede, ci pentru d-sa. Un om care a fost cinstit întreagă viața sa, a cărui activitate pe teren științific stă la îndemâna tuturor, iar cea publică îi este și ea o carte deschisă și poate fi judecată de ori cine din acte, nu poate fi „dat gata” așa de ușor, prin falsificări și bârfeli, cum își închipue dl Marțian.

Mai întâiu „marele savant” în replica sa, firește, e nevoit să-și recunoască plagiatul pe care, pentru a-i da o aureolă patriotică, îl învâluie într'un basm despre care, mărturisesc, acum aud mai întâiu. Și acest basm, dacă e adevărat, este cât se poate de compromițător pentru dl Marțian: chiar și în fața justiției s'a adus dovada că ceea ce s'a încumetat Marțian să afirme a mai afirmat și sasul I. Wolf” (p. 17). Totuși dl Marțian se mângăie, ba chiar „e convins că nime nu va crede” (p. 16) că d-sa a plagiat. Feriecit muritor! Tracologul nostru trebuia să spună însă acest lucru în broșura în care mă ataca, nu să se laude cu penele altuia, și atunci n'aveam de ce să-l pun la stălpul rușini.

Pentru a-și salva reputația științifică, pe care credea că o avea, iar articolul meu i-a compromiș-o „descalificându-l”, scoate câteva citate din Rösler și Hunfalvy care i-ar ajuta, în situația, în care se găsește, numai în cazul când ar dovedi că am susținut vreodată teoria celui dintâiu și l-am lăudat pe cel de al doilea pentru ideile sale politice. Il desfid însă pe dl Marțian să-mi arate un singur pasaj din vreo lucrare a mea în

care aș fi făcut acest lucru. Și repet și acum, a admite etimologia ungurească a unor cuvinte românești, fie chiar și a lui *Ardeal*, nu înseamnă a susține teoria lui Rösler, care-i convenia atât de mult lui Hunfalvy. Ungurii ne-au stăpânit o mie de ani și era firesc să ne influențeze și ca limbă.

În replica sa dl Marțian ține să-și etaleze și acum ignoranța.

În special arată că nu-i capabil să înțeleagă nici două boabe latinești, ceea ce nu e o recomandare pentru un descifrator de documente latinești, cum pretinde dl Marțian că este.

D-sa afirmă din nou: „în textele pe cari le-am citat, termenul *Ardalos*, sinonim cu numele de persoană mitică, este un termen topografic” — (sublinierile sânt ale d-lui Marțian). A estea sânt:

1. Pasajul tradus latinește din Pausanias de cătră F. Otrokocsi, *Origines hungaricae, Franequerae 1693* II, pag. 31: „*Fecisse autem illud dicunt Ardalum, filium Vulcani...*” Acest pasaj, pentru ori cine știe cât de cât latinește și e în stare să desfacă un acusativ cu infinitiv, înseamnă: „Iar acel lucru spun că l-a făcut *Ardalus*, fiul lui *Vulcan*...” Pentru dl Marțian, firește, numele fiului lui *Vulcan* e... „termen topografic”.

2. Pasajul în traducere latinească din *Stephanus de Urbibus*: „*Ardalides et Ardaliotides coluntur Musae Troezenae, ab Ardalo quodam¹⁾ vel etiam a Loco*”, „*ab Ardalo quodam*” înseamnă „dela un oarecare *Ardalus*”, deci un nume de persoană. Evident scriitorul înțelege că delă *Ardalus* se poate deriva numai numele *Ardalides*. Pentru *Ardaliotides* trebuie să adaugă „vel etiam a loco”, „sau chiar delă loc”, deci delă *Adaliotis*, nume de loc, derivat însuși delă *Ardalia*, iar acesta din *Ardalus*, care însă este, cum am amintit, nume de persoană. În fond totul se reduce la „un oarecare *Ardalus*”; care, încă odată o repet, e nume de persoană, nu „termen topografic”.

Dl Marțian îmi impună rea credință când i-am făcut obiecțiunea că nu citează pagina respectivă din Otrokocsi. Cum am avut prilejul să arăt și în răspunsul pe care i l-am dat mai înainte, reaua credință e apanajul d-sale și mă feresc ca de foc să-mi însușesc bunul altuia. În adevăr eu mă raportez la broșura românească a dlui Marțian, *Despre numele Ardealului*, Bistrița, 1906, singura pe care o mai am și am utili-

¹⁾ La Marțian tipărit greșit *quodam*,

zat-o, iar în această nu există pagina din Otrokorsi pe care afirmă că a dat-o în broșura sa germană publicată cu un an mai târziu. Desfid pe dl Marțian să-mi dovedească contrarul.

Nota „*Allein noch vor der ungarischen Epoche ward das Land Siebenbürgen häufig mit dem Namen Ardil, Ardalia, Ardelia und Erdelia bezeichnet*”, scoasă din o publicație periodică săsească dela 1798, unde se găsește intercalată în un studiu al profesorului din Mediaș J. M. Ballmann, nu dovedește nimic. E o simplă afirmatie nesprijinită pe nici o dovadă, care are la temelie, cât se vede, o erudiție tot atât de strașnică ca și a d-lui Marțian. Curioși am fi să vedem nu note dela 1798, ci acte și dovezi „vor der ungarischen Epoche”.

Ungurescul, pentru dl Marțian „inexistent”, *gyengés* ar fi putut să-l găsească savantul d-n Marțian în Szinnyei, *Magyar Tájszótár*, I, p. 750 și în urmare putea să mă slăbească cu trimiterea la Tiktin, p. 681, unde altfel *gingaş* e derivat tot din ungurește.

Firește pentru buna credință a dlui Marțian, când îi dau toate citatele din *Dict. Acad.* II, II '93 pentru formele *felehert, feleheart, felihert* și chiar *felihart*, a cărui existență în forma cu *ea* o tăgăduia înseamnă că „nu prea știu unde l-am găsit” acest cuvânt. Apoi la Măndrescu, *Ungurisme*, 70 și la Brebenel, *Graiul popular*, „Tara Oltului”, 1907, deci în texte moderne, domnule savant de bună credință!

Și dacă chiar aduce iarăși vorba de Maramurăș și de Plinius, țin să-i reproduc d-lui Marțian clasicul model de stil din broșura sa penultimă (p. 6): „Numirea ungurească *Maramaros*, pentru Maramurăș este atestată la Plinius *Historia naturalis lib. IV, c. 13*, în forma *Marimorusa*”. Cu un cuvânt pentru dl Marțian: antagonistul lui Hunvalvy și Rösler, ar fi existat Unguri în Maramurăș chiar înainte de Plinius! Ce minte clară, ce erudiție, ce stil îngrijit în o propozițiune de două rânduri!

Cât privește „jalnică mea ignoranță de specialist” cu privire la „valoarea lui *H*” în textele vechi în legătură cu cetirea lui *fileariu* în evangheliarul lui Radul din Mănești, n'am decât să-i amintesc d-lui Marțian că am avut prilejul să mă ocup amănunțit și „științific” de această chestiune în *Două manuscrise vechi, Codicele To-dorescu și Codicele Marțian*, p. 103—4 și 185, în *Anuarul inst. de ist. națională*, Cluj, I, p. 201—203 și în

Dacoromania, III, 274. Sânt eu vinovat dacă marele savant dela Năsăud nu are nici atâta interes pentru chestiuni de filologie, încât să binevoască a răsfoi cel puțin cartea ce-i poartă numele? Faptul este că forma cea mai veche e rostirea *ea*. Dela o vreme diftongul s'a redus la *e* deschis, iar la începutul secolului XIX când a apărut „*Ortografia sau drepăla scrisoare*”, la care binevoește a mă trimite dl Marțian, era redus diftongul în toate regiunile dialectului daco-român. Ce poate să-mi dovedească această carte cu privire la graiul din timpul și regiunea lui Radu, în care se știe că rostirea probabil era cu *ea*, cum cred autorii *Dict. Acad. Rom.*, care transcriu *fileariu*, nu *fileriu*. (Chiar și în cazul că ar fi să cetim *fileriu* cu *e* deschis, am spus în răspunsul meu (p. 66) că astfel de forme „au trebuit să aibă mai de mult forme cu *ea*, căci numai prin o reducere a diftongului, ca cea din *leage > lege* etc., este explicabilă în mod acceptabil rostirea cu *e* deschis, nu cu *e* închis ori *i*, a acestor cuvinte” (cf. și O Densușianu, *H. l. r.*, II, 1, p. 59—65). Polihistorul nostru cel de bună credință, pentru care orice vechitură e ultimul rezultat al științei, ca să-și poată permite o glumă de prost gust și deplasată, se face a uita că am spus acest lucru (Va urma) N. Drăgan

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

O faptă culturală: sărbătorirea lui Z. Bârsan.

Sărbătorirea lui Zaharie Bârsan de către „Asociațiunea” noastră, care s'a început prin festivalul de Duminică dela Teatrul Național și se va continua în toate orașele ardeleni, pe care le va cerceta în turneul dela vară sărbătoritul, este o faptă culturală. Căci, mai presus de poezia delicată a lui Z. Bârsan, mai presus de opera lui dramatică, amândouă expresie a idealismului ce-l caracterizează, și mai presus chiar de jocul lui de scenă, în înțelesul obișnuit al cuvântului, de interpretare a unor roluri în anumite opere dramatice. stă fapta lui culturală, atât de pozitivă: deșteptarea gustului de teatru adevărat la Românii din Ardeal, dezvoltarea apoi a acestui gust printr'o artă actoricească ce se ridică deasupra diletantismului, și, în același timp, întărirea simțământului național prin sporirea încrederii în propriile noastre puteri. Începând din pragul acestui veac și până în preajma vijeliei ce a băntuit întreg pământul timp de atâția ani, aproape în fiecare an Ardealul primea vizita „celui dintâi sacerdot al scenei românești din Ardeal”, cum îl numea odată „Luceafărul”, care colindând orașelele noastre sămăna cu muncă istovitor de stăruitoare, cum numai spiritele mari pot face, dragostea de frumos, cultivând astfel și el sufletul acestui

popor ce se pregătia de o altă viață. Opera lui Z. B. era în ritmul vremii; un adaos la opera măreață și atât de rodnică ce o făcea, pe un teren mult mai întins, Astra. Deaceia această instituție a sprijinit totdeauna fapta culturală a sărbătoritului de astăzi și și-a făcut numai o datorie de program pregătind această sărbătorire, ea însăș o faptă culturală, prin semnificația și întințirea ei asupra întregului Ardeal.

Rar ne-a fost dat să vedem o atât de spontană manifestare de simpatie a contemporaneității pentru o persoană, a cărei operă se consfințește astfel în toată valoarea ei, cum a fost festivalul de Duminică. După reprezentarea tragediei lui Sophocle: Oedip rege, în care Z. B. are o creație așa de puternică, — în locul căreia ne-ar fi plăcut totuși să vedem reprezentată cu această ocazie o altă piesă, care să evidențieze toate puterile sufletești ale sărbătoritului, de poet, dramaturg și actor: „Trandafirii roșii” — corul operii, condus de maestrul Negrea, a deschis partea a doua a spectacolului, care părea o ședință festivă a secției locale a Astei, cu obiectul la ordinea zilei sărbătorirea unei personalități culturale. În cadrul, potrivit pentru aceasta, ce-l forma decorul dela Oedip, sărbătoritul, înconjurat de persoane oficiale și reprezentative, printre ele la locul de frunte tovarăsa lui de viață și de scenă, d-na Olimpia Bârsan, a ascultat cuvântările ocazionale, cari alternau sinceritatea expresiei cu surpriza unor daruri simbolice și de recompensă. (Primăria locală i-a cinstit o casă; artiștii Teatrului Național din loc un ceas, care să simbolizeze prin tictacul lui bătaiele inimilor lor pentru iubitul lor director; comuna natală, Sânpetru (Brașov), un loc de casă pe teritoriul ei; studențimea o frumoasă cunună de lauri; apoi, o mulțime de cununi de flori). Doisprezece oratori au luat cuvântul, cărora le-a răspuns apoi, cu vădită emoție, sărbătoritul. A vorbit dl N. Bogdan — președintele acestei „ședințe festive” — în numele „Asociațiunii”, numind activitatea culturală a lui Z. Bârsan o școală a mulțimii; dl I. Lupaș, reprezentantul Universității noastre, stăruind mai mult asupra caracterului epocii în care și-a făcut apostolatul acesta; dl N. Cărpinișan, delegatul Primăriei, anunțând hotărârea acesteia de a-i cinsti o casă pe malul Someșului; dl Stănescu-Papa, care în cuvinte simțite a exprimat mândria artiștilor pentru sărbătorirea conducătorului lor; dl Ioanovici, directorul Teatrului maghiar din loc, în numele idealului comun al celor două teatre: înălțarea sufletească a mulțimii; dl Șt. Braborescu în numele Sindicatului teatraliștilor din Ardeal, care numără printre membrii săi și pe „Nenea Zaharie”; dl Agărbiceanu din partea Soc. Scriitorilor Români, caracterizând personalitatea literară a sărbătoritului; dl S. Bornemisa în numele presei, care se mândrește de a fi ajutat pe Z. Bârsan în opera sa; păr. I. Nanu din Sânpetru aducând omagiile comunei natale și rugându-l pe tovarășul de copilărie, Zaharie, să mă cerceteze și comuna lor cel puțin în zilele de vacanță; apoi studentul în drept Suci în numele studențimii clujene, un stud. dela conservator din partea colegilor săi și stud. Butnariu în numele cercului regional „Tara Bârsei”.

Urăm și noi sărbătoritului viață îndelungată. căci din povestea, începută prin opera sa, înainte încă mult mai este...

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE

STATUL ȘI PRESA

Statul este autoritatea constituită, iar presa este forța liberă. Sub unghi erau în desacord. Noi am boicovat statul pentru că ne apăsa sufletul cu enorma sa greutate de plumb și ne opria respirația. Nu ne interesa nimic din agențele administrative ale statului-politist tip-Tisza. Desacordul a încetat. Administrația astăzi împarte dreptatea egală pentru toți, încorporează aspirațiile poporului nostru. Ne interesează totul, orice acțiune a organelor puterii, pentru că este vorba de viața națiunii. Autoritatea constituită și cu puterea liberă pot colabora, adică trebuie să colaboreze. Autoritățile să nu se supere că au în coastele lor ghimpele presei. Critica presei este tot atât de necesară ca și existența autorității de stat. Presa cu controlul înălțurii abuzurilor, previne desagregările sociale, salvează autoritatea constituită ce se ridică peste interesele noastre mărunte și întruchipează năzuinți permanente și obiective...

HORIA TRANDAFIR

Ziaristi în Turda. — A doua localitate după Sănmărtin unde gazetarii au avut o primire bună, este Turda. Orașul are o mână de intelectuali foarte vioi, inițiați în problemele de actualitate. Dd prefect Iulian Peter și director Petru Suciu au salutată Sindicatul Presei în numele autorităților de stat și al Astei. Au mulțumit dd. Ion Clopoșel și Sebastian Bornemisa. Dd Ion Clopoșel și-a dezvoltat apoi conferința despre efectele sociale atât de multiple ale presei. Au urmat declamări de ale elevilor și prestații muzicale ale corului liceului. Sindicatul ziaristilor ține să exprime mulțumiri pentru atenția acordată presei cu prilejul celei dintâi descinderi oficiale în orașul Turda. Din legăturile directe ale instituției presei românești din Ardeal cu publicul se va înșdrăveni și mai mult societatea făcându-se tot mai aptă în fața necesităților înmulțite ale vieții noastre publice.

Cum s'a serbat aiurea 1 Maiu. — Țările civilizate s'au raliat din tot sufletul la sărbătoarea muncii proletare: 1 Maiu. Căci 1 Maiu a încetat a avea caracterul exclusiv al revendicărilor clasei proletare. Intreaga națiune muncitoare se atașează la sărbătorirea zilei. Așa a fost în Cehoslovacia. *Prager Presse* ne aduce articol de fond scris de vicepreședintele senatului d. Klofač despre „Sărbătoarea muncii”, în care arată că ziua de 1 Maiu este sărbătoarea de Stat a progresului social.

Statul a găsit în muncitorime sprijin, Miniștrii socialiști nu se lasă întrecuți de ceilalți miniștri burghezi. Statul cehoslovac și socialismul s'au înțeles foarte bine. — În loc ca la noi în România să se fi procedat cu precauție și prevenire față de muncitorime, guvernul în mod ostentativ a ridicat caracterul de sărbătoare legală acestei zile și a luat o serie de măsuri ce au indispus clasele proletare. A fost ceva provocător în această atitudine, a fost o stângăcie, o neinteligentă ce se răzbuună mai apoi.

Episcopul Aradului. — La Arad s'a dat o luptă oarbă pentru tronul episcopal

ortodox între doi candidați. Unul a reușit. Pronunțată fiind majoritatea voturilor, nu ne mai interesează alceva, decât ca noul prinț să fie vrednic de coroana ce i se va pune pe cap. Biserica este chemată să săvârșească o muncă socială intensă dacă vrea să trăiască. Sunt atâtea rani deschise, e atâtea nenorocire, mizerie și incultură și un apostolat adevărat ar fi capabil să dea o nouă justificare de existență a bisericii prea adesea înțelenită în vechi rutine administrative inaccesibile unui suflu de viață nouă.

Dd Ion Clopoșel — participă la excursia din Cehoslovacia în grupul ziaristilor români invitați de ministerul de externe al republicii vecine dela 10—25 Maiu.

Jubileul liceului șagunian dela Brașov. — În 28 și 29 Iunie se împlinesc 75 de ani de existență a liceului confesional „Andrei Șaguna” din Brașov. Se pregătesc mari serbări pentru a ne da seama de sursele de cultură din cari s'a alimentat viața publică a Românilor ardeleni în mare măsură, generații întregi de cărturari ardeleni și-au primit aici bolezul credinței lor de naționalitate și cultură românească păstrând-o cu perseverență toată viața lor. E bine să ne aducem aminte de instituția care n'a pregetat timp de șapte decenii a fi focarul de lumină binefăcătoare ce a pregătit sufletele în vederea învierii. Este prilejul să ne arătăm recunoștința și să aruncăm la rândul nostru astăzi oricâtă strălucire putem a-i da, asupra liceului pentru aoreola să i se păstreze peste veacuri cum sunt nestematele. — D. dr. Iosif Blaga actualul director al liceului anunță:

„Să hotărât: 1 să se aranjeze o expoziție de lucrări literare și artistice de ale foștilor elevi și profesori ai școalelor. 2. Să se dea un festival numai cu concursul literar și artistic al foștilor elevi. 3' Să se publice un Anuar-Almanah festiv cu lucrări literare de ale foștilor elevi.

Pe lângă acestea școala de azi doarește. — și aceasta o considerăm ca o înaltă datorie morală — ca toți foștii elevi rămași în viață să se întrunească pentru zilele de sărbătoare — 28 și 29 Iunie a. c. la a lor Alma-Mater, aici în Brașov, spre a-i aduce personal omagiile lor de iubire. Aceiași datorie e firesc, că o simțesc și foștii profesori, cari sunt azi în alte părți ale țării. În numele corpului profesoral rog deci atât pe foștii elevi, cât și pe foștii profesori ai școalelor noastre din Brașov să binevoiască a-și întocmi astfel afacerile, ca să-și poată împlini datoria aceasta. Și pentru ca să ne putem îngriji de locuințe și rog să binevoiască a ne anunța venirea lor până în 1 Iunie a. c. Mai rog pe foștii elevi și profesori ai școalelor noastre, cari au scris ori compus opere literare sau artistice, să binevoiască a trimite până în 1 Iunie. la adresa direcțiunii câte un exemplar din operele lor pentru expoziția luată în vedere.”

„Catarina Doamna Noastră”, este titlul unei înportante lucrări a dlui Victor Aradî ce va vedea în curând lumina tiparului în românește. Cartea a fost savurată de mulți la apariție în unguște în 1913, iar acum ajunge în mâinile publicului mare românesc. D. Victor Aradî este unul dintre pușinii pasionași pntu problemele sociale și înainte de răboiu și-a căști-

gat titluri de recunoștință pentru maniera sa cuprinzătoare de a privi viața naștunilor. Simpatia sa pentru popoarele subjugate, cercetările sale sociologice în mediu românesc, ni-l apropie atât de mult de suflet încât îl putem pe d-sa să ni-l revendicăm ca un scriitor român. Intreaga lucrare înfățișează sgduitoarea dramă a oamenilor mari cari trebuie să cadă biruiți de regimul anacronic, înțelegi fiind în complectitudinea sufletului lor abia de noi cari le dăm dreptate. Sperăm că distinsul nostru colaborator să fie apreciat cum se cuvine de publicul și critica românească.

Folklor maramurășan. — După prețioasele colecții de folklor maramurășan datorite regretatului Tit Bud și profesorului pr Alexandru Tiplea, publicate de Academia Română, avem acum două volume noi, datorite harnicului profesor de religie dela liceul din Sighetul Marmației, pr. Ion Bârlea, cunoscut pr.n volumul de „Insemnări din bisericile Maramurășului”, publicat de d. N. Iorga în „Studii și documente”, și prin concursul pe care l-a dat marelui folklorist muzical Bela Bartok la culegerea melodiilor populare din Maramurăș. Primul volum publicat acum de pr. Bârlea, în editura, nu destul de atrăgătoare a Casei Școalelor, cuprinde 51 Balade istorice și voinicesti, 33 Colinde și 10 Bocete, iar al doilea cuprinde 267 Căntece de dragoste, 212 Căntece de jale, 49 Căntece cătănești, 179 Căntece diverse (de ris, de beție, de nuntă) și 64 Descăntece, vrăji, farmece și desfaceri.

Felicităm din inimă pe neobositul culegător al comorilor noastre naționale, și profităm de ocazie pentru a ne exprima dorința, ca problema străngerii sistematice a folklorului poetic și muzical din toate regiunile țării noastre întregite să fie luată în mână cu cea mai mare grabă de către Academia Română, eventual de către vre-o instituție specială sau de către o editură înțelegătoare, pentru că să se salveze cu o clipă mai curând imensa comoară pe care vremurile pustiitoare de acum o amenință cu distrugerea.

Oare, în epoca aceasta a congreselor de tot felul, n'ar fi indicat și un congres al folkloristilor români, care va putea da impulsul convenit pentru îndrumarea bună a întregii opere de culegere și studiere a folklorului nostru?

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Cooperatiia (anul I, nr. 4) D. C. T. Ionescu-Pășcani rezumă ideile lui Ch. Gide cu privire la deosebirea dintre cooperatiie și socialism, cari, astăzi mai ales, sunt două mișcări economico-sociale independente. În acelaș număr, dl G. Boca insistă asupra avantajelor sistemului cooperativ față de sindicalism, între cari deosebirea este că cel din urmă nu are în vedere decât interesele producătorilor, pe când cooperatiia fiind să organizeze producția într-o strânsă colaborare între producători și consumatori, eliminând astfel posibilitatea de acumulare a profitului în punga capitalismului.

Correspondența economică (anul VII, nr. 3) aduce importante informațiuni cu privire la mișcarea economică a aproape tuturor țărilor din Europa. Un studiu de dr. M. A. Laurian despre concurența nealeă.

SĂPTĂMÂNĂ ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

Proprietari și chiriași la Oradea-Mare. Cu tot sbuciumul enorm al comercianților chiriași, și cu toți protectorii politici ai acestora, încă nu s'a rezolvat greua problema a regimului închirierii prăvăliilor.

Supt puternica presiune a proprietarilor și băncilor, guvernul nu are curajul să ia nici o hotărâre. Toți așteaptă cu înfrigurare ziua de 6 Mai, care poate să aducă o perturbare în viața economică și o anarhie în cea morală. Ce va face Statul, dacă se va reuși să se evacueze în stradă câteva mii de comercianți, sau dacă aceștia solidari ar refuza să se supui de bună voie?

Peste acest haos, pâlpâie ca o flacără, înțelegerea între proprietari și chiriași la Oradea-Mare. Ca un blam adus guvernului, și poate chiar Statului român, proprietari și chiriași, de sigur în totalitatea lor unguri și evrei, s'au înțeles în acest oraș, ca desconsiderând legile și justiția țării, să-și regulateze ei între ei condițiile de închiriere și de judecare a litigiilor.

Ce ar rămânea din toată organizația Statului nostru, dacă din cauza incapacității, nehotărârii, și neînțelegerii lucrurilor de care dau dovadă guvernanții noștri, vom căuta să ne înțelegem cetățenii noi în de noi, să ne facem legi singuri, să ne judecăm prin arbitraj neînțelegerile, să ne creiem singuri instituții de protecție a drepturilor, averei, și muncii noastre?

Improprietărea funcționarilor. — Duminică 26 April s'a sărbătorit cu pompă mare la Cluj, improprietărea a circa 1500 funcționari. Serbarea a avut loc în strada Donat unde o frumoasă moșie a Ministerului de agricultură, și pe care ani de rândul a scos grâu greu Academia de agricultură din Cluj, a fost împărțită între vreo 300 funcționari: profesori, militari, funcționari administrativi și alții.

Moșia e la 10-12 km. de centru orașului unde se găsc toate autoritățile, toate instituțiile și întreaga sa viață.

Până acolo nu se află nici șosea, nici canal, nici apă, nici lumină. Primăria ar avea nevoie de câteva zeci de milioane pentru înfăptuirea lor. Moșia e inundaibilă, vor trebui cheltuieli, deci mari sume de bani pentru captarea izvoarelor și înțărirea coastei de deal ce-i stă spre nord. Aceste lucrări nu vor putea fi terminate decât în câteva decenii.

Prețul pământului e mic — ușor sporit cu cheltuielile unui copios banchet la care au luat parte protejații și invitații primăriei, cu excluderea improprietărilor însăși; un fel de praznic pe care îl plătești, fără să fi ospătat tu. În felul imensului praznic la care ospătează fericiții conducători ai țării și pe care îl plătesc milioanele de muncitori — însă nimeni nu va putea construi, fiindcă cei care n'au, nu vor construi fiindcă n'au cu ce, iar cei cari au nu vor construi fiindcă n'au unde. Ani de zile deci, va sta pământul acela productiv de pe malul Someșului, sterp și împuns de țărșii ascuși care delimitează loturile. Câtă păgubă, câtă lipsă de grijă pentru binele general, câtă superficialitate și câtă farsă!

Mi-aduc aminte de construcția cartierelor noi ale orașelor mari germane. În zi de sărbătoare eșeam în plimbare afară de oraș. În părțile destinate extinderii orașului, primăria construisese mai

departe zeci de kilometri de străzi cu apă, canal și lumină, cu piețe și planșajii răcoritoare, și aștepta proprietarii de loturi să construiască. Ici colo chiar apăreau blocuri de case, ca niște dinți imenși într-o gură știrbă. Locurile în majoritatea lor erau îngrădile imediat cu garduri de sârmă, cele mai multe însă cultivate cu zarzavat, și străjuite în mijlocul lor — până la construcția cea mare — de drăgălașe case de lemn, împodobite cu flori, case care erau și un fel de locuință de vară pentru orașenii sătui de șgomotul, praful și fumul în care era înecat orașul...

Da, dar aceasta în Germania, la noi...

Lucrul minorilor în mine. — Prin noua lege a minelor s'a fixat minimum de vârstă a unui miner la 18 ani. Este o dispoziție bună pentru protecția copiilor, fiindcă viața de mină e grea și desastroasă pentru trupurile fragede. Vechea legea a minelor îngăduia intrarea în mină dela 16 ani. Contra măsurii de protecție a copiilor, patronii din „Uniunea industriilor metalurgice și miniere din România“ a întreprins o acțiune puternică. Aceștia vor ca în viitorul Cod al muncii să se nimicească buna dispoziție din noua lege a minerilor.

Lupta surdă, care se duce de patronii uniți, contra duratei zilei de muncă de 8 ore, lupta contra ocrotirii copiilor și altele, dovedesc că în țara noastră influența Biuroului internațional al muncii și legislația internațională la care aderăm formal neconținut, vor fi fără nici o însemnătate.

Cu ajutorul guvernelor, de cele mai multe ori în slujba patronilor, România va știa să dezoage toate măsurile la care a aderat pentru protecție muncii.

Statistica buclucașă. — Nu o dată ne-am revoltat că la noi în țară nu se dă destulă considerație statistice și noi nu ne cunoaștem cu adevărat situația. Acum ne dăm seama că revolta noastră era lipsită de patriotizm, fiindcă dacă nu ar exista nici o înregistrare statistică, nici un serviciu de statistică și nici un anuar, n-am ajunge în situația tristă de a ne dovedi, cu cifre, străinii că suntem în coada lumii. Ne având nici o cifră despre România, această țară nu ar fi trecut în statisticele internaționale și fiecare va gândi ce va vrea, poate chiar unii, care o cunosc din vr'o primire strălucită, sau ceva petreceri dela București, ar putea să o socotească mai sus decât o pun necuviincioasele cifre statistice.

De curând în „Pester Loyd“ s'a publicat un articol de statistică comparată în care România apărea pretutindene în urma tuturor.

Bugetul Ungariei. — Acum două luni România, Iugoslavia și Cehoslovacia au protestat la Liga națiunilor împotriva risipei bugetului ungar. Această s'a adresat comisariului ei la Budapesta pentru a cere lămuriri și în special a impune o reformă radicală și o reducere a serviciilor.

Nu știm ce urmare a avut această acțiune și cum s'a modificat bugetul Statului vecin. Am auzit de curând de o lovitură ce s'ar fi dat unor instituții de cultură. Nu credem că ar fi putut fi în intențiunea cuiva, să lovească în instituțiile de civilizație a Statului vecin,

Grija Statelor din Mica înțelegere era ca supt forma unor cheltuieli administrative să se ascundă instituții și cheltuieli militare.

Nu am înțeles niciodată pentru ce țările învinse, care nu pot avea nici cea mai mică urmă de siguranță că în scurtă vreme și-ar putea îmbunătăți situația în care le-au adus un războiu de ele provocat, nu vor să profite de imensul bine pe care fără să vrea l-il fac țările învingătoare, oprindu-le să facă cheltuieli militare. Sunt milioane de cheltuieli zădarnice de care țările învinse sunt cruțate, și de care cele învingătoare nu știu să se cruțe.

Târgul moșilor. — Anul acesta se dă o atenție deosebită organizării Târgului moșilor din București. Câmpul moșilor a fost frumos amenajat cu noi plantații și cu pavilioane estetice. S'a făcut tot posibilul să se atragă anul acesta cât mai mulți expozanți. Târgul moșilor se va deschide oficial la 15 Mai.

Datoria particulară în valută forte. — După calculele unei comisiuni anume instituită s'a stabilită că datoriiile comercianților în valută forte sunt următoarele:

5.000.000	lire sterlinge
300 000 000	franci francezi
100.000.000	belgieni
300 000.000	lire italiene
60.000.000	franci elvețieni

ceace reprezintă în cursul actual aproape 8 miliarde lei, adică 40% din circulația noastră fiduciară.

Asigurările agricole. — Centrala obștilor sătești și a cooperativelor agricole a hotărât să organizeze asigurarea mutuală contra ghiefei (grindinei). Primele de plată sunt aproape de zece ori mai mici ca primele societăților de asigurare. Pagubele se plătesc asupra recoltei probabile, luându-se ca normă, producția de 1600 kgr. grâu la hectar, 1800 kgr. de orz sau porumb, și 1600 kgr. ovăz.

Ar fi de dorit ca consilierii agricoli și prefecturile, cărora li sa comunicat de centrala obștilor sătești această hotărâre să facă o propagandă cât mai înlinsă, pentru ca țărani să-și asigure recolta.

ALBINA institut de credit și economii, SIBIU, primește în serviciul Centralei un tânăr absolvent de academie sau școală superioară de comerț care să fie corespondent perfect de limba engleză și eventual cea franceză și doi sau trei tineri cu aceeaș pregătire teoretică și practică de bancă cu scrisoare bună pentru serviciu de contabilitate, ordonanțare sau corespondență, cari să fie deplin sănătoși. — Reflectanții să-și înainteze ofertele instruate cu: testimoniu școlar și document de practică Centralei institutului la Sibiu, formulându-și pretenșiunile de salariu.

Cititorii nu uită că printre îndatoririle de fiecare zi este și achitarea în mod anticipativ a abonamentului.

Prospect de emisiune

În baza hotărârii adunării generale a acționarilor institutului de credit și economii „ALBINA“, ținută la 21 Martie a. c. în Sibiu, subsemnatul Consiliu de administrație deschide prin aceasta subscripție pentru o nouă emisiune de acțiuni, în scopul sporirii capitalului societății de la Lei 25,000.000.— până la Lei 50,000.000.—

Noua emisiune se face în următoarele condițiuni:

1. Acționarii vechi au dreptul să opteze cel mai târziu până la 31 Maiu 1925 după fiecare acțiune veche à Lei 500.— câte o acțiune nouă, cu prețul de Lei 500.—

2. Prețul acțiunilor se va vărsa conform § 9 din statute în 4 rate și anume:

30% = Lei 150.— de acțiune la subscripție,
20% = „ 100.— „ „ până la 31 August 1925,
30% = „ 150.— „ „ „ „ 30 Septembrie 1925,
20% = „ 100.— „ „ „ „ 30 Noembrie 1925.

Față de acționarii, cari nu vor achita vărsămintele la termen, se vor aplica dispozițiunile § 10 din statute.

3. Acționarii, cari vor face vărsămintele în rate, vor beneficia de 12% dobândă pentru anul 1925 și vor avea să plătească 16% după ratele restante; iar acționarii, **cari vor vărsa până la 30 Iunie 1921 valoarea integrală** a acțiunilor, vor beneficia de întreg dividendul anului 1925.

4. Acțiunile rămase nesemnate de vechii acționari, se vor vinde și la neacționari în condițiunile ce le va fixa Consiliul de administrație.

5. Ca locuri de subscripție și vărsăminte se designează Centrala Sibiu și filialele: Brașov, București, Cluj, Dicio-Sânmartin, Lugoj, Mediaș, Târgul-Mureș și Timișoara.

6. Pentru anunțare la emisiune să se folosească declarațiunea anexată acestui prospect.

7. Cu ocaziunea optării este de lipsă a se prezenta acțiunile vechi.
Sibiu, 3 Aprilie 1925.

Consiliul de administrație

Adresa abonatului:

D. Dr. C. Dărămuș, medic

Alba-Iulia

895

„Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Regele Ferdinand No. 38.

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu industrializarea lemnului și finanțarea întreprinderilor similare.

Capital social lei 65,000.000. — Uzine :
Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea Drăganului (Poeni).

„LEBEDA” S. A.
IN CLUJ, STR. 1AȘILOR Nr. 14.

Prima fabrică română de **PLAPOME**, saltele, vestimente de pat, vată și pentru prelucrare de pene aranjată cu curent electric.

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

Mare depozit de lămpi și material electric!

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

Schmoll-Pasta

e cea mai bună cremă de ghetă
Brașov, Strada Lungă No. 59.

Magazin de încălțăminte

PETRE S. BACIU

București, Strada Academiei No. 16.

Se găsec gata și comanda se efectuează prompt.

Produsele

fabricei de bere

CZELL DIN CLUJ

(Mănăstur)

berea albă

și berea din

malț dublu

„URSUS”

„HERCULES”